ТАФАККУР ҲОКИМИЯТИ

"... домла ва талаба ўртасидаги "жанг"ни таҳлил қилишга жазм этдик", деб ёзади гапнинг даромадида "Ким ҳақ ёки журъатли ёшлар диққатига" сарлавҳали мақола муаллифлари. Қизиқ, домла ва талаба ўртасида қандай жанг бўлиши мумкин? Бири – устоз, бири – шогирд. Домланинг вазифаси билим бериш, талабанинг мақсади – билим олиш. Ана шу мақсад ва вазифадан тойишдан баъзан майда-чуйда ғирром гаплар чиқадики, матбуотнинг куни ўшаларни "таҳлил қилиш"га қолдими?

2 -бет

ТОПТАЛГАН ТАҚДИР

Қонунсизлик қаршисида миллионлар тақдири ўйинчоқ бўлган даврда, бадиий-илмий ижод ва ижодкор хорланган, зорланган, туйғу ва фикр аҳли бир мафкуранинг узун қулоғига айлантирилган бир замонда аллакимнинг додига етадиган зотнинг бўлиши ўзи афсона, эртак эди.

Махсус бўлимнинг терговчилари Олтойни ёлғон ва туҳматидан иборат «айб»ларини бўйнига олиши учун Москвадаги қамоқхонанинг узлатхонасида қаттиқ режимда ушлаб турадилар. "Иш"ни кўришни пайсалга соладилар. Сабаби, Олтойни секин-секин ён беришга мажбур қилиш эди. Шу боис китоб ўқиш ва тоза ҳаво олишдан маҳрум этилди у.

3 -бет

ИСТИҒФОР

Тоат-ибодатда меъёрни сақлаш ҳақида кўп эслатилган, энг яхшиси — ўртача йўл тутиш эканлиги қайта-қайта таъкидланган. Муқаддас китобимизда ҳам ғулув қилганлар — чуқур кетиб, чалкашганлар қаттиқ танқид қилинганлар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.) ҳам Ҳадисларида бундай ҳолатларга аниқ баҳо берганлар. Жумладан, ул зоти шариф муборак каломларида таъкидлаб шундай дейдилар: "Динда ўртача йўл тутинглар, ўртача йўл тутинглар, ўртача йўл тутинглар, чунки дин амалларида ким оғирлаштириб юборса, уни амал енгиб қўяди".

4 -бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan

№ 45 (351) 2003-yil 12-noyabr

«HURRIYAT» сизники,
Сиз HURRIYATники бўлинг!
Газетамизга 2004 йил учун обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичи — 233

Кузатиш

САЙЛОВ ҚАНДАЙ КЕЧИШИ МУМКИН?

Мамлакатимизда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига сайлов кетаётган айни дамда ана шундай саволни ўртага қўйиш ва унга воқеликдан келиб чиқиб жавоб излаш ҳар жиҳатдан муҳим деб ҳисоблаймиз. Нега? Бу, аввало, фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлиги қай даражада эканлигини англатади. Очиқроқ айтганда, муайян даражада ҳуқуқий маданият аҳволини белгилашда ёрдам беради. Фуқаролик жамияти токи фуқароларнинг ўзларигагина боғлиқ воқелик экани рост бўлса, бу омил нечоғли муҳим эканлигини изоҳлаб ўтиришга ҳожат қолмайди. Фуқаролар ижтимоий-сиёсий жараёнларга қачонки тўла англаган ҳолатда қўшилар ёки саъй-ҳаракат қилинар экан, бу жараёнга ана шундагина ижобий ҳолат сифатида қараш мумкин бўлади.

Камина бундан икки ярим йил бурунги сайловда ҳам бевосита иштирок этишимга тўғри келган. Ўтган сайловда жонланиш сезилгани рост. Айрим маҳалла ёки фуқаролик йиғинларида битта ўринга уч номзод қўйилган, улар чинакамига баҳс бойлашган. Элнинг оғзига элак тутиб бўлмайди, дейишади. Маҳаллада ҳам гап турмайди. Оқсоқол ёки раиснинг ҳамма иши элнинг кўз ўнгида бўлади. Эл қараб турибдими, ниманидир яшириш ҳарқалай анча қийин кечади. Яшириш учун анча-мунча тажриба керак бўлади. Ана шу маънода сайловда раиснинг ҳисоботини тинглаш жараёнига ижобий ҳол сифатида қараш лозим. Чунки бу жараён раис учун катта синов лаҳзаси бўлади. Соддароқ қилиб айтганда, унинг кейинги "тақдири"ни белгилайди. У қайта сайланиш учун ҳисобот босқичидан эсон-омон ўтиши керак бўлади.

• Сайловда 9782 нафар раис (оқсоқол) сайланади.
• Битта ўринга бирдан ўнтагача номзод кўрсатилмоқда.

Сабабини унчалик билмайман-у, негадир қишлоқ ёки овул фуқаролар йиғинларига нисбатан шаҳар марказларидаги маҳаллаларда раислик учун кураш ростакамига кечади. Ҳокимлар ҳам негадир сайловга кўпроқ аралашишни хуш кўришади. Айримлари ўз "вакил"ларини тиқиштиришдан ҳам тоймайди. Бу ҳолатни кўриб, қишлоқ ёки овулларга нисбатан шаҳарларда манфаатдорлик баландмикан, деган хаёлга ҳам бориш мумкин. Нима бўлганда ҳам бундай ҳолатларни ижобий баҳолаш лозим. Чунки ҳар қандай ҳаракат ҳаракатсизликдан минг чандон афзал-да. Қимирлаган қир ошади, деган нақл бор. Лойқа сув бир кун, албатта, тинади.

Ана шундай далилларга таяниб айтиш мумкинки, бу гал ҳам шаҳар ҳудудидаги маҳаллаларда сайловнинг хийла кескин ва очиқ кечиши аниқ. Дастлабки маълумотларга қараганда, сайлов деярли барча маҳалла ва фуқаролик йиғинларида муқобиллик асосида кечиши кутилмоқда. Ва бу жараёндан сиёсий партиялар ҳам унумли фойдаланиб қолишлари мумкинлиги эҳтимолдан холи эмас. Сиёсий партияларнинг маҳалла ва фуқаролар йиғинларига сайлов жараёнига бефарқ қараши мумкин эмас, деган хулосага келаётганликларини назардан соқит қилмаслик керак. Дейлик, агар бирор сиёсий партиянинг вакили ёки хайрихоҳи маҳалла ёки фуқаролар йиғинининг раиси бўлса, бунинг нимаси ёмон? Бу "асосий восита" қўлида, келаси йили Парламентга бўладиган сайловга замин ҳозирланди дегани-ку! Шунинг учун ҳам айни кунларда айрим сиёсий партияларнинг "ғимирлаб" қолганини кузатиш мумкин. Лекин ҳамма сиёсий партиялар ҳам бу "жараён"нинг моҳиятини тўғри англаб етган, деб бўлмайди.

Ҳуқуқий-демократик давлат, фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнида фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига сайловнинг ошкора муҳитда ўтиши ҳар жиҳатдан афзалдир. Демократияни "экспорт" қилиш яхши оқибатларга олиб келмаганидек, ҳуқуқий-демократик давлат, фуқаролик жамиятини шакллантириш ҳам ўзидан-ўзи пайдо бўлмайди. Шундай экан, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига сайлов ана шу жараённинг амалий босқичи эканини унутмаслигимиз керак.

Исмат ХУДОЁРОВ

• Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар. Бунда иштирок этиш ўзини-ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда ташкил этиш йўли билан амалга оширилади.

(Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 32-модда).

• Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари фаолиятининг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:
— демократизм
— ошкоралик
— ижтимоий адолат
— инсонпарварлик
— маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ечишда мустақиллик
— жамоатчилик асосидаги ўзаро ёрдам.

("Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари тўғрисида"ги Қонундан, 4-модда).

• Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари шаклланиши ва ривожланиши учун зарур шарт-шароит яратадилар, уларнинг ишларига аралашишга йўл қўймайдилар. Фуқароларга ўзини-ўзи бошқаришга доир ҳуқуқларини амалга оширишда кўмаклашадилар.

(Ўша Қонун, 5-модда).

• Фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) ва раис маслаҳатчилари икки ярим йил муддатга сайланадилар. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) тегишли туман, шаҳар ҳокими билан келишилган ҳолда, маслаҳатчилар эса йиғин раисининг (оқсоқолининг) тақдимномаси бўйича сайланадилар. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоллар) ва унинг маслаҳатчилари агар фуқаролар йиғинида ҳозир бўлганларнинг ярмидан кўпроғи уларни ёқлаб овоз берган бўлса, сайланган ҳисобланадилар. Агар тақдим этилган шахслар зарур миқдорда овоз ололмасалар, кўриб чиқиш учун бошқа шахслар тақдим этилади.

(Ўша Қонун, 20-модда).

Обуна - 2004

Нашрлар сафида холис, соф ният,
Кўнгил равшанлиги, шодлик — «Hurriyat»

Ш. ИБРОҲИМОВ олган сурат.

Тренинг

НАВБАТДАГИ СЕМИНАР "ЧОРВОҚ"ДА ЎТДИ

2002 йилдан бери Тошкентда фаолият олиб бораётган Freedom House ("Озодлик уйи") нодавлат-нотижорат ташкилоти мунтазам равишда инсон ҳуқуқлари фаоллари, журналистлар, адвокатлар учун семинар-тренинглар, конференциялар, хорижий давлатларга тажриба алмашиши учун бир қатор сафарлар уюштириб келмоқда. Ўтган бир йиллик вақт давомида ташкилот инсон ҳуқуқлари ҳимояси билан шуғулланаётган кишилар, кенг жамоатчилик ўртасида анча танилди. Ўзбекистондаги инсон ҳуқуқларига оид вазиятни яқиндан ўрганиш ва мавжуд ҳолатни яхшилаш мақсадида маҳаллий ва халқаро нодавлат-нотижорат ташкилотлари билан ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириб бормоқда. Доимий равишда ўтказиб келинётган тренинглардан бири ҳақида қуйида танишишингиз мумкин.

7-9 ноябрь кунлари Тошкент вилояти Бўстонлиқ туманидаги "Чорвоқ" оромгоҳида *Freedom House* халқаро нодавлат-нотижорат ташкилотининг Тошкент офиси ташаббуси билан "Коалиция ташкил этиш ва стратегияни қайта ишлаш" мавзуида семинар-тренинг ўтказилди. "Ўзбекистонда Инсон ҳуқуқларини қўллаб-қувватлаш ва тренинглар ўтказиш" Дастури (уч йиллик) доирасида фаолият кўрсатиб келаётган Тошкент офиси мазкур тренингни "Қийноқларга қарши фуқаролик коалицияси" лойиҳаси асосида ташкил этди. Уч кун давомида Болгария Республикаси пойтахти Софияда фаолият кўрсатаётган "Сиёсатшунослик" мактаби Дастурлар бўйича директори Иванета Добичина хоним иштирокчиларга маъруза ўқиди. Семинарда инсон ҳуқуқлари ҳимоячилари, журналистлар, адвокатлар, талабалар, шунингдек, *Freedom House* Марказий Осиё дастурлари бўйича директори Маргарита Ассенова хоним ҳамда Тошкент офиси вакиллари қатнашишди.

Тренер Добичина хоним маълум бир долзарб муаммони ҳал этиш учун мақсадли гуруҳлар, коалиция, кампания ёки бирор ташаббускор гуруҳ тузиш, унинг манбалари, моддий-техник базасини аниқ белгилаб олиш ҳамда муайян жамоада ишлаш тартиб-қоидалари ҳақида маъруза қилди. Шундан сўнг 24 нафар иштирокчи олти кишилик 4 гуруҳга бўлиниб, жамоанинг қандай муаммоларни ҳал этиш мақсадида тузилганлиги ҳақида қисқача чиқиш қилишди. Сўнг "Жамоада етакчилик қилиш ва ишлаш тартиби" мавзуида маъруза ўқилди. Ундан кейин жамоалар позициясини ҳимоя қилиш тизими ва сиёсатини қайта ишлаш билан боғлиқ амалий машғулот бўлиб ўтди.

Семинарнинг кейинги иш кунларида эса "Оммавий кампаниялар ташкил этиш", "Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг энг асосий муаммоси — кампания стратегиясини қайта ишлаш", "ОАВ билан ҳамкорлик" (матбуот анжумани, ОАВ воқеа-ҳодисалари ҳамда у билан ўзаро муносабатлар ўрнатиш), "Матбуот анжуманини моделлаштириш", "Ихтилофар ва музокаралар", "Ҳаёт ўйини" мавзуларида бир қатор қизиқарли, фойдали маърузалар ўқилдики, иштирокчилар ўзларини қийнаган саволларга имкон қадар жавоб топишди. Назария ва амалиёт уйғунлигида ўтган тренинг қатнашчиларда катта таассурот қолдирди. Яъни, ҳар бир маърузадан сўнг унга алоқали топшириқлар, амалий машғулотлар топширилди. Масалан, "Озодлик вулқони", "Чегара билмас ҳуқуқ", "Вулқон" деб номланган гуруҳлар матбуот анжумани ўтказиш, интервью олиш ва бериш, матбуот релизлари тайёрлаш, зиддиятли вазиятларда музокара олиб бориш қонун-қоидаларини амалий машғлотлар бажариш орқали тўлароқ, батафсилроқ ўзлаштиришди.

Турли баҳс-мунозаралар, фикр алмашишлар, инсон ҳуқуқлари муаммоларини бартараф этиш борасидаги турли таклифлар, фикр-мулоҳазаларга бой руҳда ўтган тренинг сўнгида *Freedom House* Тошкент офиси раҳбарияти январ ойида яна бир бор Иванета Добичина хоним иштирокида семинар ўтказилишини маълум қилди.

Пурвиқор тоғлар бағрида жойлашган мўъжазгина, замонавий талабларга тўла жавоб берадиган "Чорвоқ" оромгоҳи шундоққина "Чорвоқ" сув омбори бўйида жойлашган. Мусаффо ҳаво, хушманзара табиат, мовий тусда мавжланиб турган сув омборининг ўзига хос жозибаси — ҳамма-ҳаммаси уйғунлашиб ажиб бир ҳолат касб этадики, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишдай шарафли, шу билан биргаликда ўта нозик вазифа ташвишлари билан банд бўлган иштирокиларнинг тўйиб-тўйиб тоғ ҳавосини симиришларига, баҳри-дили очилишига сабаб бўлди.

Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ

Акс-садо

ЖУРНАЛИСТИКАДА ЯНГИ САҲИФА

Соғлом турмуш тарзининг қарор топишида жисмоний тарбия ва спортнинг ўрни беқиёс эканлиги маълум. Бироқ шу оддийгина ҳақиқатнинг ҳаётда ўз ифодасини топиши, айниқса, оилада спорт кўнгилочар тадбир ёхуд мажбурий машғулот сифатида эмас, кундалик ҳаётнинг ажралмас бўлаги, дея шакллантириш биз ўйлаганчалик осон иш эмас. Ростда, чекка қишлоқларни-ку қўя туринг, ҳатто унча-мунча шаҳар аҳолиси тонг саҳарда жисмоний машқлар билан шуғулланаётган одамга ажабланиб қараши ёхуд мурғак фарзандининг спортдаги зиғирдек ютуғидан ҳаддан зиёд қувонган ота-она қувончидан энсаси қотадиганлар йўқ дейсизми?! Бундай қарашларнинг оқаваси айрим одамларда спортнинг инсон ва оила ҳаётидаги роли ҳақида фикр доираси ўта қашшоқ эканлигига бориб тақалади. Одамларнинг бундай қарашлардан ҳали-ҳамон қутула олмаётгани жисмоний тарбия ва спорт оммавий ахборот воситаларида етарлича тарғиб қилинмаётганида дея изоҳланса, мантиққа тўғри бўлса керак.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг яқинда матбуотда эълон қилинган "Оммавий спорт тарғиботини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарорининг мазмун-моҳияти юқорида баён этилган ҳолатларни бартараф этиш, айниқса, ўзбек журналистикасида янги оқим — спорт журналистикасининг янада шаклланишига катта туртки бўлади. Ахир, шу қарорнинг ижроси ўлароқ миллий телевидениемизда махсус "Спорт" телеканали ташкил этилди, бу дегани унинг мақсад ва вазифалари аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириш, спорт маданиятини юксалтириш, бу борадаги тарғибот-ташвиқот ишларини янада кучайтириш, айни шу жараёнда профессионал спорт журналистларини шакллантириш демакдир. Бу ҳол эса ўзбек журналистикасида янги саҳифа очилаётганидан далолат.

Анвар ЮСУПОВ,
ЎзМУ Журналистика факультети талабаси

Имконият

Бойсундаги Тўда кўмир кони хусусида бот-бот ёзилган. Айни пайтда конда 70 нафардан ортиқ киши меҳнат қилади. Бу ерда уч йўналиш бўйича маҳсулот қазиб олинаяпти. Кунига 40-50 тонна кўмир ишлаб чиқарилади. Хуллас, туман эҳтиёжига яраша йилига 10 минг тонна атрофида кўмир тайёрланади. Асосий истеъмолчи эса тумандаги корхона, ташкилотлар ва аҳолидир. Бойсунга "Зангори олов" келганидан кейин бир қисм истеъмолчилар камайди ҳам. Агар талаб бўлса, бу кўрсаткични 5-10 баробарга кўпайтириш мумкин.

Битта лекини бор. Ана шу лекин истак ва имкониятларга панд бериб турибди. Бу тайёрланган маҳсулотни кондан олиб кетиш ва истеъмолчига етказишдир. Мутахассислар аниқлаб, харитага тушириб берган кон заҳираси 29 миллион тоннадан ортиқроқ. Агар Тўда кўмир кони шу алфозда ишласа, бу заҳира 300 йилга етар экан. Кон заҳираси ғарбга қараб салкам 125 километрга чўзилган. Кўҳитанг тоғ этакларига борганда "қора олтин" заҳирасининг қалинлиги 25-30 сантиметр бўлиб қолган. Шарқ томонга Ҳисор тоғ тизмалари бўйлаб чўзилган. Шарқ томондаги заҳиралар қатлами эса мутахассисларнинг маълумотига кўра, 2 метрдан 18 метр қалинликда. Демак, бу кон тўлиқ жиловланса, унинг маҳсулоти минг йилларга етиб ортади. Кон бошлиғи Ўрол Назаровни эса "Тошгузар-Бойсун-Қумқўрғон" темир йўл қурилиши бошланиши кўплар дилига тугиб юрган ниятларини амалга оширишга ундади.

Бу ерда қазиб олинаётган маҳсулот махсус мосламалар ёрдамида портлатилади. Сўнг эса майдаланган кўмир вагончалар билан ташқарига чиқарилади. Натижада маҳсулотнинг 70 фоизига яқини майда кўмир ва кукундан иборат бўлади. Бу эса кўпинча харидорнинг ва истеъмолчининг талабига жавоб бермасди. 90-йилларнинг бошлрида режа ва хулосаларни қоғозга тушириб, Ўзбекистон "АБ Кўмир" акционерлик жамияти ва Ўзбекистон Фанлар академиясининг Кимё институти олимлари билан ҳамкорликда ушбу ишнинг техник ва иқтисодий асослари ҳамда технологиясини ишлаб чиқишди ва бунинг учун махсус сертификат олинди. Бир йил давомида Ўрол Назаров ва жамоадаги муҳандис-техник ходимлар "АБ Кўмир" ҳомийлиги ва ўзларининг ички имкониятлари ҳисобига Тўдада кичик брикет фабрикаси қуришга киришдилар. Ўтган йили августда бошланган иш шу йил мустақиллик арафасида поёнига етди. 58 миллион сўмлик брикет фабрикаси бунёд этилди. Натижада 18 киши иш билан таъминланди. Эндиликда бу кондан ҳеч қандай чиқит чиқмайдиган бўлди. Брикет фабрикасининг қуввати йилига 8 минг тонна. Унинг қулайлиги шундаки, дунёнинг исталган нуқтасига олиб кетиш мумкин. Ҳар бири 2 кг бўлган брикет ғиштлар бугунги талабга тўла жавоб бера олади. Бундан ташқари, маҳсулот келгусида "Бойсун кўмири" ёрлиғи билан чиройли бир кўринишда қадоқлаб чиқарилади.

Иккинчидан, бошқа конлардаги брикетга мазут қўшилади. Ундан қўланса ҳид чиқади, мўрини тез қурум босиб қолади. Бу экологик жиҳатдан талабга жавоб бермайди. Бойсун кўмирига эса маҳаллий маҳсулот (ширали лой) бентанит ва Денов ёғ заводидан совун чиқиндиси ҳисобланмиш соапсток аралашмаси олиб келиб қўшилади. Бу оилада ва саноат корхоналарида ҳам ишлатилганда экологик жиҳатдан тоза

АКТИВЛАШГАН КЎМИР

У асосан хориждан келтирилади. Бир тоннаси жаҳон бозорида 1200 доллар туради. Ваҳоланки, уни Бойсунда тайёрласа бўлади. Лекин...

ҳисобланади. Бир машина соапсток келтирилса, фабриканинг бир йиллик эҳтиёжига етарли бўлади. Бунинг устига энг арзон маҳсулот. Қарабсизки, бинойидек ғишт пайдо бўляпти. Бу ғиштларнинг кулчанлиги 18 фоизни, намлиги 7 фоизни, иссиқлик қуввати 6,2 кило калорияни, оғирлиги 2 кг ни ташкил этади. Уни бемалол аралаш моллар дўконига ёки махсус дўконларда сотиш мумкин. Бирор жойни қораймайди ҳам, ифлосланмайди ҳам. Энг тоза халтачага солиб ҳам истеъмолчи эҳтиёжига яраша 4-5 ғиштни сотиб олиши мумкин. Хуллас, бу кўмир ғиштлар дўконларда турса, одамлар зарур пайтда ўзига кераклисини харид қилишади.

Иккинчи бир томони, бу ердан олинадиган маҳсулотнинг софлиги ва ноёблиги мамлакат миқёсида олиб қаралганда ҳақиқий мўъжиза ҳисобланади. "Бойсун кўмири" 8,5 минг килокалориягача иссиқлик бера олади. Ҳамдўстлик мамлакатларида бундай юқори иссиқлик бера оладиган кўмир кони бармоқ билан санарли. Бу энг муҳим жиҳати. Масалан, Ангрен, Шарғун кўмири 3,5 минг килокалория иссиқлик бериш имконига эга. Шу нарсанинг ўзи ҳам бу ердаги маҳсулотнинг софлиги ва сифатини кўрсатиб турибди.

Бу ҳам асосийси эмас. Навоийдаги электрокимё заводи лабораториясида ўтказилган тажрибалар шуни кўрсатдики, Тўда кўмир конидан дунёда энг сифатли активлашган кўмир олиш мумкин экан. Бу ердан олиб борилган 18 тонна маҳсулот лабораторияда астойдил синовдан ўтказилди. 10 тоннадан 3 тонна активлашган кўмир олиш мумкинлиги илмий ва амалий жиҳатдан исботланди.

Ҳозирда ана шундай активлашган кўмир деганимизнинг 1 тоннаси жаҳон бозорида 1200 доллар турушини айтсак, Ўзбекистоннинг бу маҳсулотига бўлган йиллик эҳтиёжи эса 1,5 минг тонна атрофида. Активлашган кўмир асосан валюта ҳисобида хориждан келтирилади. Тўда кўмир конидан активлашган кўмир олиш йўлга қўйилса, йилига мамлакат бўйича бир неча миллион доллар тежаб қолинган бўларди. Агар бу ноёб маҳсулотни бошқачароқ тушунтирадиган бўлсак, озиқ-овқат, енгил саноат, тиббиёт, ҳарбий техника, узатиш ва қабул қилиш мосламалари, радиотехника учун жуда муҳимдир. Масалан, нефтни қайта ишлаш жараёнида активлашган кўмир билан бензин, керосин, солярка фильтрланиб, сифатли маҳсулотга айланади. Ёки ароқ, спирт ишлаб чиқаришда ҳам активлашган кўмир асосий омил ҳисобланади. Энг муҳими, Бойсун кўмиридан ажратилган активлашган кўмир мамлакатимиздаги турдош корхоналар маҳсулотларига қараганда энг юқори сифатга эга эканлиги илмий жиҳатдан тўла асосланган.

Бу нарсаларни келтиришдан мақсад, Ўрол Назаров бошлиқ жамоа активлашган кўмир ишлаб чиқарадиган кичикроқ цех қуриш устида иш олиб боряпти. Бу цех яқин орада ишга туширилса, келажакда йирик бир заводга айланиши ҳеч гап эмас. Ана шундай жиҳатлардан хабар топган хорижлик тадбиркорлар Тўда кўмир кони билан қизиқиб қолишган. Масалан, Голландия, Туркия, АҚШ ишбилармонлари ҳам кон билан қизиқиб, ҳамкорлик қилишга, инвестиция киритишга рози эканликларини айтишди. Аммо масала бориб ишлаб чиқарилган маҳсулотни қай йўл билан олиб чиқиб кетишга тақалади. Бунинг восита ва таянчи янги қурилаётган "Тошгузар-Бойсун-Қумқўрғон" темирйўлидир. Тўда кўмир кони темирйўл ўтиши лозим бўлган жойдан 15 км узоқликда. Шундай экан, темирйўл ишга тушгач, ҳақиқий Бойсун мўъжизаси рўй беради. Мамлакатимиз ва хорижлик истеъмолчиларга йилига минг-минг тонналаб кўмир ва брикет маҳсулотлари етказиб берилади. Минглаб одамлар иш билан таъминланади. Мамлакатимиз эҳтиёжи учун хориждан келтирилаётган активлашган кўмир ҳам айнан Бойсунда тайёрланади.

Ҳозирча бойсунлик кончилар эски усулда маҳсулот қазиб чиқаришяпти. Асосий мақсад брикет фабрикаси ёнида активлашган кўмир ишлаб чиқарадиган заводни ҳам барпо этишдир.

Бунга эса республикадаги масъул ташкилотлар ўз вақтида эътибор қаратишса, нур устига аъло нур бўларди.

Сафар ОМОНОВ

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Аҳвол

ИСТЕЪМОЛЧИ ҲУҚУҚИНИ КИМ ҲИМОЯ ҚИЛАДИ?

Фақат унинг ўзими?

Истеъмолчилар ҳуқуқини ҳимоя қилиш. Бу гапни телевизор ва матбуот орқали кўп эшитяпмиз ва ўқияпмиз. Бирор нарса ҳақида бир-икки марта эшитсак унчалик эътибор бермаймиз. Лекин асосий маълумот манбаи бўлган телевизор ва матбуот орқали қайта-қайта хабардор бўлаверсангиз, бу сўзнинг мағзини чақишга уриниб кўрар экансиз.

Истеъмолчи ким? Бу оддий қилиб айтганда, харидор. Хўш, унинг ҳуқуқини ким ҳимоя қилади? Ўйлайманки, ҳар ким (шу билан бирга харидор ҳам) ўз ҳуқуқини ўзи ҳимоя қилади.

У-бу нарса харид қилай деб, дўконга киргандим. Сотувчи ва бир аёлнинг баланд овозда бир нимани муҳокама қилишаётгани эътиборимни тортди.

— Ҳозиргина олдим. Уйга бориб қарасам, муддати ўтган экан, – дерди аёл қўлида ялтироқ қоғоз билан қадоқланган пишлоқни ушлаганича.

— Қачон олганингиз мени қизиқтирмайди, – дерди сотувчи бамайлихотир. – Сотилган маҳсулот қайтиб олинмайди.

Аёл "Ҳозиргина олдим" сўзини яна уч-тўрт марта қайтариб, пишлоқ ўралган қоғозни сотувчига кўрсатди.

— Мана, "28.10.03. гача" ёзиб қўйибди. Бугун биринчи-ку.

Сотувчининг хотиржамлиги бир оз таркаб:

— Бошимни қотирманг, – деди. – Бизнинг дўконда муддати ўтган нарса сотилмайди. Ким билсин, балки бошқасини кўтариб келгандирсиз.

Бошқа растадаги ёш сотувчи йигитлар бу гапдан кулиб, "Ўрганиш керак" дея ҳамкасбига ишора қилиб қўйишди. Аёл эса мақсадига эришолмаслигини пайқаб, ортиқча сўз демай, дўкондан чиқиб кетди.

Ҳамма бу ерда сотувчини айбласа керак. Лекин мен харидорни ҳам айбдор санайман. Нега у маҳсулотини харид қилган заҳоти текшириб олмади. Сотувчи-ку, чек беришга эринади, лекин уни харидор сўраб олса бўлмасмиди?

... Хуллас, дўкондан ўзимга керакли нарсамни харид қилиб бўлгач, ҳозирги аёлнинг аҳволига тушмаслик учун чек сўрадим. Сотувчига гапим ёқмади чамаси, энсаси қотиб:

— Эй, олган шу иккита нарсангизга аппаратни овора қилиб нима қиласиз, – деди.

Ҳайрон бўлдим. Нима, чек харид қилинган маҳсулотнинг сонига қараб бериладими. Бундай бўлмаса кераг-ов. Талаб қилганимдан кейин сотувчидан бекор ётган аппаратини "овора қилиб" чек олишга муваффақ бўлдим.

Юқорида "Истеъмолчи ўз ҳуқуқини ҳимоя қилади", дегандим. Энди шу гапга бироз ўзгартириш киритмоқчиман: "Истеъмолчилар ҳуқуқини истеъмолчининг ўзи ва сотилаётган маҳсулотга жавобгар шахс ҳимоя қилади".

Сотувчилар газета ўқийдиларми, йўқми, билмадим. Вақт топиб ўқиб қолсалар, сўзларим уларга оғир ботмасин, уларни танқид қилмоқчи эмасман. Фақат аслида бурчлари саналган айни вақтдаги улар учун "энг оғир юмуш"ни бажаришда ҳормасалар бўлгани.

Дурдона АЛИМОВА

Имконият

DAAD: ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРГА ДОИМ ЙЎЛ ОЧИҚ

Кўча-кўйда реклама ва эълонлар орқали ўзбек талабаларининг хорижда ўқиши учун грантлар ажратилгани ҳақида эшитиб қоламиз. Бу борада Германия Академик алмашинувлар хизмати (DAAD) амалга ошираётган ишлар эътиборга молик.

DAAD – хусусий ҳуқуқ уюшмаси бўлиб, у Германия Федератив Республикаси олий ўқув юртларининг қўшма ташкилотидир. Унинг вазифаси чет эл олий ўқув юртлари билан мустаҳкам алоқалар ўрнатиш, олимлар ва талабалар алмашинуви йўлидаги дастурларни амалга татбиқ этишдаш иборат. Ташкилот давлат ҳисобидан молиявий таъминланади. DAADга маблағ ажратувчи муассасалари қаторига Германия ташқи ишлар вазирлиги, Германия таълим ва тадқиқотлар вазирлиги ҳамда Германия иқтисодий ҳамкорлик вазирлиги киради.

Ундан ташқари, Европа Иттифоқи, Германия тадқиқотлар уюшмаси ва бошқа халқаро ташкилотлар DAADнинг турли йўналишдаги дастурларини молиявий қўллаб-қувватлайди.

Ҳозирги кунда DAADнинг бир йиллик маблағ айланмаси 190 млн. АҚШ долларини ташкил этади. Бу маблағ ҳисобидан DAAD ҳар йили турли дастурлар бўйича тахминан 60000 германиялик ва хорижлик талабалар ҳамда олимларга стипендия ажратади. Олий ўқув юртларнинг 500 нафар ўқитувчилари жамоатчилик асосида ва 80 нафари танлов комиссияси аъзолари сифатида DAAD стипендия ва лойиҳалари номзодларини билим даражасига қараб танлаб олишади. DAADнинг бош бошқармаси Бонн шаҳрида жойлашган. Ташкилот ваколатхоналари Москва, Лондон, Нью-Йорк, Қоҳира, Жакарта, Найроби, Деҳли, Рио-де-Жанейро, Токио, Мексика, Париж, Варшава ва Пекин шаҳарларида бор. Ундан ташқари, жаҳон бўйича 39 ахборот ва маслаҳат марказлари мавжуд. Ушбу марказлар ахборот ва маслаҳатлар бериш, нашрларни чоп эттиришда кўмак кўрсатиш орқали Германия олий ўқув юртларининг чет эл ўқув юртлари билан ҳамкорлигига амалий ёрдам кўрсатади.

DAAD маслаҳатчи мақомида Германиянинг ташқи маданий сиёсатини олиб боришда муҳим ўрин тутади. 1994 йилдан бошлаб Ўзбекистонда DAADнинг битта минтақавий лектори, 1995-96-йилларда эса қўшимча яна иккита лектор Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети, Жаҳон иқтисоди ва дипломатия университетида иш олиб боряпти. Шунингдек, 2001 йил куздан бошлаб DAADнинг битта лектори Самарқанд Давлат чет тиллари институтида ва яна бир лектори Самарқанд Давлат университетида фаолият кўрсатмоқда. Айни кунларда DAADнинг 2004-2005-ўқув йили учун талаба ва олимларга мўлжалланган стипендияларига танлов эълон қилинган. Германистика, немис тили ва, шунингдек, инглиз тилини пухта биладиган ёшлар илмий изланиш учун стипендия (1-10 ойдан 3 йилгача), Лейбниц стипендияси учун (1-10 ойдан 3 йилгача), диплом соҳиблари учун стипендия (10 ойдан 2 йилгача) каби махсус танловларда ўз омадларини синаб кўришлари мумкин. Иқтидорли талабалар учун ҳамма вақт йўл очиқ.

Азамат ЗАРИПОВ,
ЎзМУ талабаси

Танбеҳ

ОДОБСИЗЛИК КАСРИ

Бугунги кунда инсонлар орасида меҳр-оқибат, ҳурмат бир озгина кўтарилгандай. Айниқса, бундай ҳолат ёшларимиз орасида яққол намоён бўлмоқда. Бу билан яхши тенгдошларим йўқ демоқчи эмасман, ҳавас қилса арзийдиган, улуғ аждодларимизга муносиб ворис ўстириб бораётган оилалар ҳам мавжуд.

Дарсга кетар эканман, тенгдошларимнинг бир-бирига муомаласини кўриб уялиб кетаман. Шу қадар қўполлашиб, оғзига келган гапларни қайтармасдан, атрофига эътибор бермасдан гаплашишади. Автобус, метро, трамвай ўриндиқларига ўтириб олишади-да, ё ўзларини ухлаганга солиб, ё бўлмаса шу қадар гаплашишга киришиб кетишадики, тепасида қийналиб турган отахону онахонларга эътибор беришмайди.

Яқинда бир хунук ҳолат устидан чиқиб қолдим. Врач қабулхонасига навбатда турганлар деярли ёшлар бўлиб, улар 5-6 нафардан ошмасди. Шунда ёши бир оз ўтган, соғлиғи ёмонлиги юзидан кўриниб турган бир киши келди. Амакининг навбатсиз врач қабулига киришига рози бўлдик. Энди ичкарига кирмоқчи бўлган амакининг йўлини навбати келган ёшгина йигит тўсди. У одобсизларча "Амаки, менинг навбатим", дея индамасдан ичкарига кириб кетди. Энди касал одамнинг ҳолини тасаввур қилинг. Бир томондан жон оғриғи, иккинчи томондан фарзанди тенгги боланинг одамлар ўртасида мулзам этишидан қўллари титрар, сабрсизланар,асабийлашаётганлиги юзидан кўриниб турарди. Шундай ёмон ҳолатда амаки "Ҳозирги ёшларимиз негадир сабрсиз бўлиб боришмоқда", дея олдилар, холос. Шу билан ёшлар одоби ҳақидаги гап-сўз бошланиб кетди. Баъзи ёши улуғ кишилар ёшларга нисбатан шундай салбий фикр айтишдики, тўғриси, уялиб кетдим. Улардан бири ҳозирги ёшларда на одоб, на сабр-тоқат, на интизом бор, барибир тарбиясиз-да, деб барча ёшлар номига энг хунук фикрларни билдиришди. Таъбим хира бўлди. Ҳалиги йигит ўзидан ёши катталарни ҳурмат қилишни билганида эди, барча ёшлар номига, ўзининг йигитлик шаънига салбий фикрлар айтилмас эди.

Мана, юртимизга муборак Рамазон ойи кириб келди. Келинг, бир-биримизга меҳр-оқибатли, ўзимиздан катталарга иззат-икромда бўлайлик.

Феруза ЖЎРАЕВА,
талаба

Мулоҳаза

ФУҚАРО МУРОЖААТИ

У ҳуқуқий маданият даражасини англатади

Бугун баралла айтиш мумкинки, суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотлар қонунчиликни янги босқичга кўтарди. Ҳуқуқий демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти барпо этишнинг жаҳон демократиясига асосланган стратегиясини ишлаб чиқиш бугунги кунда ҳаётий эҳтиёжга айланди. Хусусан, судларнинг ихтисослашуви, судлар фаолиятининг демократлашуви суд мустақиллигини таъминлашнинг мустаҳкам механизмини яратди. "Суд тизимини такомиллаштириш тўғрисида" қабул қилинган Қонун ва Фармонлар ижросини таъминланар экан, суд ходимлари инсон тақдирини ҳал қилишда давлатнинг масъул ходими сифатида тилга олинадиган бўлди. Бу адолатли ҳукм чиқаришга қодир суд-судьяга нисбатан ишончдир.

Мамалакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотлардан мақсад ягона. У ҳам бўлса, одамларни демократик қадриятлар асосида ҳаёт кечиришга ўргатишдир. Бунинг тимсоли сифатида Ўзбекистон Президентининг яқинда эълон қилинган "Биринчи марта озодликдан маҳрум этилган шахсларнинг жазо ўташ шароитини либераллаштириш тўғрисида"ги Фармонини олсак бўлади. Бу Фармон ҳам демократик қадриятларнинг устивор эканлигини тасдиқлайди. Мазкур Фармонга асосан, биринчи марта озодликдан маҳрум этишга судланган шахслар 2004 йил 1 февралга қадар озод этилади, унча оғир бўлмаган жиноятлар содир этганлар умумий тартибли жазони ижро этиш колонияларидан манзил колонияларига, ўта оғир жиноят содир этганлар қаттиқ тартибли колониялардан умумий тартибли колонияларга ўтказилади.

Биринчи марта озодликдан маҳрум этишга судланганларни нисбатан чегараланган шароитда ва шу билан бирга муқаддам судланган шахслар билан бирга сақлаш кўпинча уларни қайта тарбиялаш жараёнига салбий таъсир кўрсатади, уларда келгусида жамият учун зарарли дунёқараш ривожланишига шарт-шароит яратади.

Фармоннинг афзаллик томони шундаки, унча оғир бўлмаган жиноятлар учун биринчи марта озодликдан маҳрум этилган шахслар жазони ўташ даврида оилаларидан ажралмаган ҳолда уларни нафақат моддий жиҳатдан таъминлаш, балки фарзандлари тарбиясида иштирок этиш имкониятига ҳам эга бўладилар.

Ўта оғир жиноятлар учун биринчи марта судланган шаҳслар билан тарбиявий ишларни олиб боришда жамоат ташкилотлари ва фуқароларнинг иштирок этиш имконияти кенгаяди.

Бу билан демократик қадриятлар озод ва эркин инсонларгагина эмас, балки озодликдан маҳрум этишга маҳкум қилинганларга нисбатан ҳам қўлланаётганидан далолатдир.

Бугун аксарият одамлар ўз ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишни сўраб, фуқаролик судига мурожаат қилишади. Меҳнат шартномалари тузиш, уй-жойга киритиш, турар жойдан кўчириш, ундан фойдаланиш ҳуқуқини йўқотиш, олди-сотди, ҳадя, тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ, ер майдони ҳақидаги низолар каби минглаб муносабатлар шулар жумласидандир. Кундалик ҳаётни фуқаролик муносабатларисиз тасаввур этиб бўлмайди. Масалан, эрталаб ишга, ўқишга отланамиз. Албатта, фуқаровий-ҳуқуқий муносабатга киришамиз ёхуд сув, газ, электр энергиясидан фойдаланишимиз ҳам фуқаровий-ҳуқуқий муносабатга киришувимиздан далолат беради.

Инсон ҳуқуқлари устиворлигини таъминлаш борасида қонунчилик суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислоҳотлар натижасида инсонпарварлик, кечиримлилик тамойилларига асосланиб, янги қонунлар қабул қилиниши замирида ҳам аввало инсон манфаати мужассам.

Маънавий зарарни ундириш институтининг вужудга келиши ҳақ-ҳуқуқи бузилган фуқаролар қадрияти тикланишига омил бўлади.

Зеро, қонунлар тўғри ҳаёт йўлларини ёритувчи чироқдир. Фуқароларимиз ўз ҳуқуқ ва эркинликларини англашлари учун эса қонунлар ўз мазмун-моҳиятини англашлари, уни ҳурмат қилишлари ва қонунларга амал қилишни билишлари шартдир.

Айтиш жоизки, судларда фуқаролик ишларини кўриш йилдан-йилга такомиллашиб бормоқда. Чунки бугунги кунда одамлар онги, ҳуқуқий дунёқараши шаклланмоқда. Буни рақам ва фактлардан ҳам билиш мумкин. Ўтган йилга муқояса қилинганда, Бухоро вилоятидаги судларга 2002 йилнинг 9 ойида 5221 нафар, 2003 йилнинг 9 ойи мобайнида эса 6877 нафар фуқаролар мурожаат қилишган. Бу эса ўз-ўзидан аёнки, халқнинг, одамларнинг судга ишончи ортаётганидан, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари суд, қонун томонидан ҳимояланаётганлигидан фуқароларни ўз ҳуқуқларини англаётганидан далолат беради.

З. ХУДОЙБЕРДИЕВА,
Бухоро вилояти Фуқаролик ишлари бўйича судининг судьяси

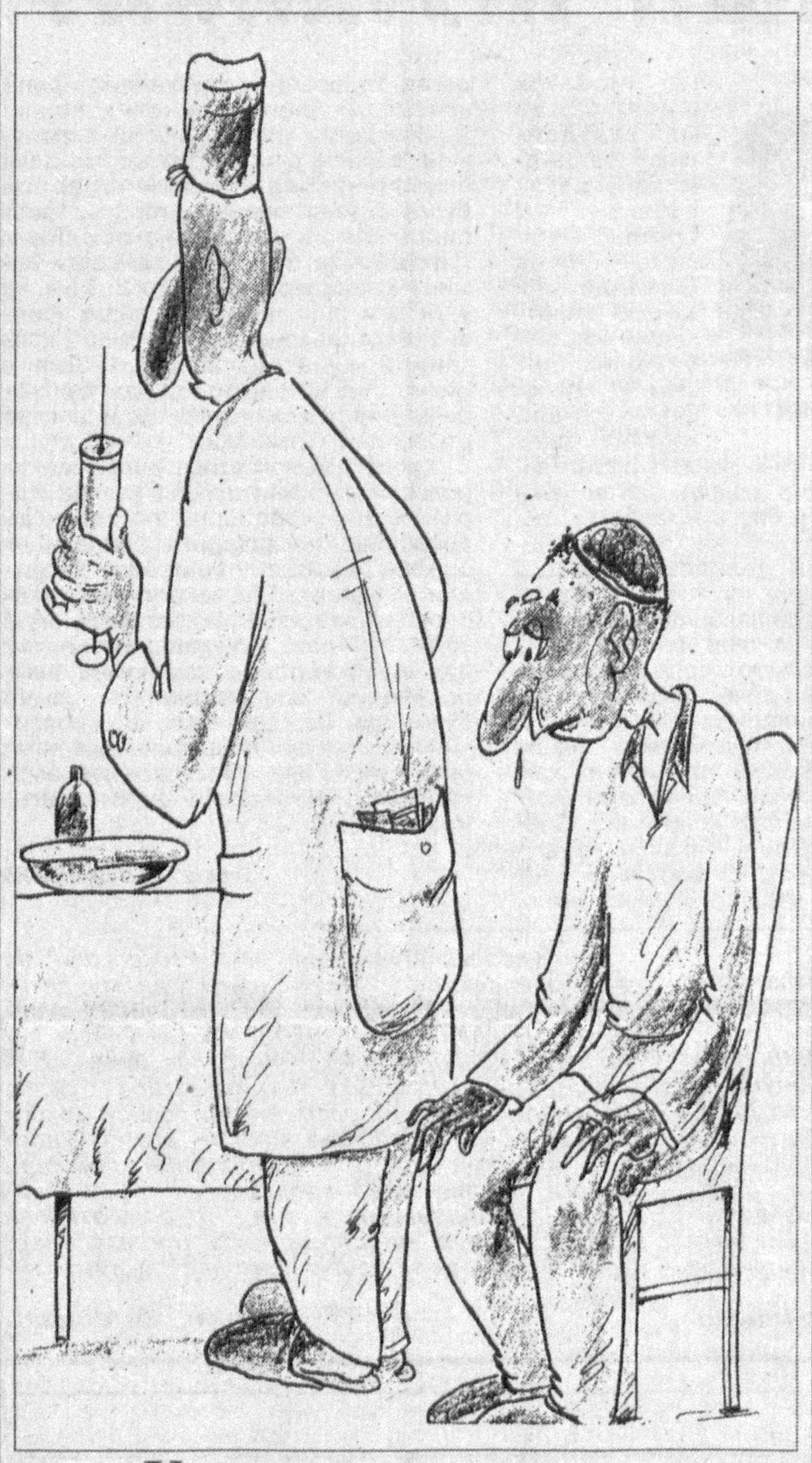

Уколдан олдин «укол».

Ҳ.СОДИҚОВ чизган сурат

Муносабат

ТАФАККУР ҲОКИМИЯТИ

Тўртинчи ҳокимият бўлишнинг талаби ҳам, масъулияти ҳам катта

Кундалик нашрларни қўлга олар экансан, уни юксак савияли, чинакамига истиқлолий газета сифатида кўргинг келади, киши. Унинг ҳар сонида замонавий долзарб муаммолар бор залвори билан кўтариб чиқилган, далилларга бой, мағзи тўқ, тарҳи тоза мақолаларга, маънавий-маърифий янгиликларга тўлиқ бўлишини дилдан истайсан.

Ушбу мақола орқали бугунги матбуотни таҳлил чиғириғидан ўтказиш фикридан йироқмиз. Бироқ айрим нашрларда устозларга бўлган андишасиз муносабат педагоглик заҳматини чекиб юрган олимлар қатори бизни ҳам чуқур ўйга толдирди. Ёшлар нашрининг сентябрь ойи сонларидан бирида "Ётоқхона аввал қизларга, кейин йигитларга" сарлавҳали мақола босилди. Унда талаба ёшларнинг турар жой шароитлари муаммоси кўтарилган. Аммо мақола тафсилий характерга эга. Унда айрим талабаларнинг турар жой ташвишидаги аҳволи юзакигина қайд этиб ўтилган, холос. Асосий муаммо мақоланинг тугалланма жумласида очиқлигича қолиб кетган: "Ахир талабаларни шу юртнинг келажаги, эртаси дейишади-ку! Уларнинг муаммосини ким, қандай ҳал қилади". Дарвоқе, бу шунчаки йўл-йўлакай чертиб ўтадиган масала эмас, бизнинг мамлакатимиз, давлатимиз учун глобал миқёсдаги муаммо. Чунки давлатмизнинг келажаги нақадар буюк бўлиши, миллатимизнинг тақдири кўп жиҳатдан бугунги талабанинг аҳволига боғлиқ. Айниқса, талабалар шаҳарчаси ва пойтахтнинг бошқа масканларида яшайдиган талабалар аҳволи масаланинг таг-туби билан жиддий ўрганишни тақозо этади. Мақсад кимнидир фош этиш эмас, балки муаммонинг ечимини излашдан иборат бўлиши лозим эди. Жиддийроқ ёндашилса, пойтахтдаги талаба муаммоси серқирра. Масалан, пойтахтдаги талаба етишиб чиққан ва қайтиб хизматга борадиган вилоят раҳбарлари "мендан кетган" деб қараб, талабанинг таҳсил давридаги ҳаётига бефарқ бўлсаю, шаҳар ҳокимияти "вилоятдан келган, шаҳарнинг доимий рўйхатида йўқ, бинобарин, расман шаҳар фуқароси эмас" деб қараб, ўз оталарча ғамхўрлигини кўрсатмаса, икки орада келажагимиз наслининг аҳволи нима кечади. Ёки Талабалар шаҳарчасидаги тиббий марказ (поликлиника) қандай аҳволда. Ушбу шаҳарчада тиббий тез ёрдам маркази борми, йўқми. Ўқишга соғлом келган талабаларнинг ўз юртларига қаторларида хато бўлмасдан, бешикаст, янада жисмоний баркамол бўлиб қайтишларига кафолат борми?

Муаммони чуқур ва атрофлича ёритишни хаёлига ҳам келтирмаган муаллиф айрим олий ўқув юртларининг ётоқхоналарида талабаларга жой етишмаслиги, баъзи ётоқхоналарнинг бошқа ташкилотларга ижарага берилганлиги, сотилганлиги ҳақида гапириб келади-да, шундай олий ўқув юртлари рўйхатига Тошкент давлат юридик институтини ҳам тиркаб юборади. Институт номи рўйхатга тасодифан тушиб қолдимикан?

Бундан бир неча йиллар муқаддам ТДЮИ талабалар уйи биноси ҳам Талабалар шаҳарчасидаги айрим бинолар сингари эскирган ва кўримсизгина маскан эди. Ҳозир эса... Талабалар шаҳарчаси ҳудудига ўтишингиз билан "Зиё" маҳалласи. Тошкент давлат юридик институти" ёзувлари муҳрланган рангдор панноға кўзингиз тушади ва унинг ортидаги мунаққаш панжаралар билан ўралган, гуллаб-яшнаб ётган чорбоғ бағрида жойлашган.

Спорт майдонидан ташқари ичкарида ҳам спорт ва саломатлик хонаси бунёд этилганки, у замонавий тренажер билан жиҳозланган. Эҳ-ҳе, биз ўқиган замонларда бундай қулайликлар қаёқда эди.

Худди шу газетанинг айниқса, 2003 йил 27 сентябрь сонида устоз-домлалар байрами учун "муносиб" совға тайёрланган. Хусусан, "Ким ҳақ", "Қоч, талаба қоч!", "Домлашунослик" фанидан зачет учун саволлар" каби материалларда устоз-мураббийлар шаънига ҳақоратомуз, масхараомуз гаплар бемалол баён этилган. Уларнинг мазмуни кўчадаги ғийбат, фисқу фасод гапларга ўхшаб кетади. Бу материаллар муаллифларнинг ҳам тайини йўқ: "Шпаргалкачи"лар, Кузатувчилар, "Профессор"лар ва ҳоказо. Ҳайҳотки, илгарилари бундай материлларни республика газеталарида эълон этиш эп кўрилмасди. Бу нимадан дарак беради? Маънавий юксалишми ё аксинча маънавий тубанлашишми? Чинакам журналистик салоҳиятга, ўз овози ва ўз йўлига эга бўлган журналистлар ҳеч замонда бундай хомхатала, куракда турмайдиган нарсаларни ёзмаганлар, ёзмайдилар ҳам.

"... домла ва талаба ўртасидаги "жанг"ни таҳлил қилишга жазм этдик", деб ёзади гапнинг даромадида "Ким ҳақ ёки журъатли ёшлар диққатига" сарлавҳали мақола муаллифлари. Қизиқ, домла ва талаба ўртасида қандай жанг бўлиши мумкин. Бири – устоз, бири – шогирд. Домланинг вазифаси билим бериш, талабанинг мақсади – билим олиш. Ана шу мақсад ва вазифадан тойишдан баъзан майда-чуйда ғирром гаплар чиқадики, матбуотнинг куни ўшаларни "таҳлил қилиш" га қолдими? Ҳа, таассуфки, "таҳлил" алмойи-алжойи гаплар асосида боради: "Ҳа, энди домла бўлгандан кейин қийнайди-да. Агар қийнамаса, домланинг талабадан нима фарқи бор... Гап олди-берди тўғрисида кетяпти. Талаба дарсларни "ўзлаштирмаса" домланинг бошини "айлантиради". Айлантирганда ҳам, шундай айлантирадики, домла қандай қилиб унинг "тузоғига" илинганини билмай қолади. Чунки қармоққа "чувалчанг" ўрнига, "катта наҳанг" илинган. Бу наҳанг эса кўпчиликни чалғитиши тайин. Оқибатда, ким ёмон — ўқитувчи". Ё алҳазар! Қачондан бери домладай табаррук зот матбуотда майна қилинадиган бўлди. Қачондан бошлаб қаламга олинган энг жирканч иллат ҳақида республика газетасида далил, исботсиз, асосламасдан оғизни тўлдириб гапириладиган бўлди. Ҳамонки, шундай ишга изн берилган экан, бу яққол маънавий айниш аломати. Шубҳасиз, шундай талабалар ва домлалар бор, бу ҳаётий ҳақиқат дейсиз. Лекин, бу ялпи домлалар жамоасига тегишли эмас. Марҳамат, журналист шундай талаба ва домлаларни аниқ далил ва исбот асосида фош этсин. Шунда унинг иши ва оши ҳалол бўлади.

Аввало, устозни шогирдга, домлани талабага муҳтож қилмасин. Қолаверса, ўз "таҳлил"ингизни таҳлил этиб кўринг. "Бошни айлантириш" кимдан бошланяпти. Домладанми ё талабаданми. Агар талаба сидқидилдан ўқиса, тайёрланса, ҳар қандай домла ҳам унга таъмагирлик билан қарашга ботинолмаса керак. Ҳаётий бир мисол келтираман. Бир олий ўқув юртида биринчи босқич талабаларига курс иши буюрилди. Бир талаба курс ишини астойдил ёзиб борса ҳам, домла уни қабул қилмади. Ишнинг кўп жойини чизиб, қатор сўроқ белгилари қўйиб ташлади. Аллақанча қўшимча адабиётлар буюрди. Домла қайтараверди, талаба ишлаб, такомиллаштириб бораверди. Домланинг таъмагирлиги аниқ эди. Бошқа курсдошлар муаммони ҳал қилишнинг осон йўлларини топиб, ундан қутулиб кетишди. Бу талабанинг курс иши эса олтмиш бетли жиддий бир ишга айланди. Воқеадан ота-она ҳам хабар топишди. Бу бутун бошли диплом иши бўлибди-ку, домлангнинг инсофи борми, дейишди. Аммо на ота-она ва на талаба чурқ этиб бирор жойга шикоят қилишмади. Охироқибатда, домла таслим бўлди. Талаба сабот билан сукут сақлагани учун, домла ҳам ўз мағлубиятини чиройли кўринишда ижро этди. Бутун курс олдида талаба курс ишини диплом иши даражасида бажаргани учун ягона бешни унга қўйганлигини эълон қилди. Бундай домла жазога мустаҳиқ, албатта. Бироқ, асосийси, мазкур талаба ва домла ўртасида порахўрлик жинояти содир бўлмади. Тўғри, талаба бироз қийналди. Аммо у ҳеч нарса ютқазмади, аксинча, унинг билими чуқурлашди, сабр-тоқати, иродаси тобланди. «Аъло» баҳони ҳалол қилиб олди. Ўша домла, ота-онаси, курсдошлари олдида унинг юзи ёруғ. Қани энди, ҳамма талабалар шундай бўлишса.

Бутун коинотнинг сеҳру синоатини, бани башарнинг муаммоларини Аллоҳнинг қудрати билан домлалар, яъни олимлар ўрганишади. Оддий фаррошдан тортиб давлат раҳбарларигача ўқитувчи тарбиялаб камол топтиради. Воажабким, энди "Домлашунослик" фанини ҳам ихтиро қилишибди. Биз кўп "шунос"ларга кўниккан эдик-ку, лекин "Домлашунослик" атамаси миллий менталитетимиз учун ғайриахлоқий туюлади. "Домлашунослик" фанидан зачёт учун саволлар материали остига "Профессорлар" дея имзо чекилибди. Бу ҳолатда материални ким тайёрлагани тушунарли эмас. Агар уни журналистлар тайёрлаган бўлишса, улар устоз кўрмаганга ўхшайдилар. Агар уни, ҳақиқатдан профессорлар тайёрлаган бўлсалар, бундай чучмал гапларни ўзларининг устозлик иззатларига қандай лойиқ кўрдилар экан.

Домла борки, илм ўргатар экан, расмий-илмий даражасидан қатъий назар, у олимдир. Домла берадиган илм талабага касбу кор беради, унинг тақдирини тўғри йўналишга солади, унга умрбод хизмат қилади. Талаба домладан ўрганган касбу кор, илм эвазига умрбод ишлаб, ризқ-насиба топади, бола-чақа боқади, рўзғор тебратади, улуғ мартабаларга эришади. Газета саҳифаларидаги оммавий таъна-маломатлар домланинг жамият олдидаги хизмати ва шаънига асло муносиб эмас. Маънавий соғлом жамиятларда домланинг шаъни-шарафи, обрўйи ҳамиша баланд тутилган. Пағамбаримиз Муҳаммад Мустафо (С.А.В) ҳадиси шарифларида бундай лутф қилганлар: "Олимлар пайғамбарларнинг ворисларидирлар". Шу ҳадис асосида ҳазрат Алишер Навоий олимларнинг ҳурматини бажо келтириш Пайғамбарнинг ҳурмат-иззатини ўрнига қўйиш билан баробар эканлигини таъкидлайдилар:

Ҳадис бўлмиш набийдин уйла ҳодис,
Ки олим бўлди пайғамбарга ворис.
Кишиким, қилса олимларга таъзим,
Қилур гўёки пайғамбарга таъзим.

Ёшлар нашрининг устозлар байрами арафасида чиққан сони 16 саҳифасининг бирортасидан устозларни эъзозловчи завқёб мақола, юқоридагидек ҳадису байту ғазаллар ўрин олса, қанийди.

Сўз сўнггида биз яна "Тўртинчи ҳокимият"нинг моҳиятига қайтамиз. Буни ҳадеб такрорлайверганимиз билан оммавий ахборот воситалари чинакам "Тўртинчи ҳокимият" рутбасига кўтарилиб қолмайди. Ушбу мақомга кўтарилиш учун оммавий матбуот халқда теран фикр уйғотадиган, соғлом дунёқараш шакллантирадиган, оммани тўғри ва тараққийпарвар йўлга йўналтирадиган юксак маънавий-маърифий тафаккур ҳокимияти бўлиши керак.

Нусратулло ЖУМАХЎЖА,
филология фанлари доктори,
ТДЮИ профессори

Ёдлов

Республика ҳукуматининг Ўзбекистон Фанлар академияси ташкил этилганининг 60 йиллигини нишонлаш ҳақидаги қарори халқимиз кўнглидаги гап бўлди. Зеро, бу илмий марказ кўплаб буюк кишиларнинг таржимаи ҳолида муҳрланган, улар ҳақидаги хотиралар абадий яшайди.

...Асқар Ғаниевич Холмуродов ҳақида дастлабки маълумотлар мени ҳайратга солган эди. Чунки Яккабоғда туғилиб, ўсганим, бу жойларни яхши билганим учун юртимизнинг чекка бир туманидан академик чиқиши қишлоқдошимнинг космосга парвоз қилишидан кам тўлқинлантирмаганди. Айни мухбирлик романтикаси билан тўлиб юрган пайтларим, шартта телефон қилиб, ўзимни таништирганман-да, "Сиз ҳақингизда ёзмоқчиман", деганман. "Мен ҳақимда ниманиям ёзасан" — сершовқин кўчада автомат телефон гўшагидан эшитилган олимнинг бу гапи менга ёмон таъсир қилган: "Академик мени писанд қилмади" ва ҳафсалам пир бўлган.

Кейинчалик Асқар ака билан яқиндан танишиш насиб этди, мен юртдошимнинг маънавий оламига астойдил разм солиб қараш имконига эга бўлдим ва ишондимки, бу улуғ инсонда тирноқча ҳам кибр-манманлик йўқ, аксинча, у ниҳоятда камтар, ҳокисор экан. Айниқса, ўзига яқин олиб, қашқадарёча лафз билан "Оғажон", деб мурожаат қилиши дилда ўзгача меҳр уйғотарди. Телефонда айтган гапи эса менсимасликдан эмас, балки "Ҳали газетага ёзадиган иш қилмадим" қабилидаги камтарлик экан. Мен барибир муддаоимга эришганман, суҳбатлар асносида далил йиғиб ўрганиб, олим ҳақида очерк ёздим ва уни "Халқ сўзи"да эълон қилдим. Уни қўлёзмалигида ўқиган, муносабат билдирган ва астойдил хурсанд бўлган эди.

Олий Мажлис қўмитаси раиси бўлиб ишлаб турганида газетага интервью олиш учун борсам, ўзгача қувонч билан "Мана, биологиядан биринчи ўзбекча дессертацияни ўқиб чиқдим", деганди. У миллатимиз бўйбастини мағрур ва улуғвор кўришни дилдан истарди.

Асқар Холмуродов 57 ёшида бу дунёни тарк этди. Фан заҳматкаши, забардаст олим ва ажойиб инсон ҳақида хотираларни тўплаб, бир китоб тузиш ниятим бор. Қуйида сафдошларидан бирининг эсдаликларини эълон қилмоқдаман.

Ҳаким САТТОРИЙ

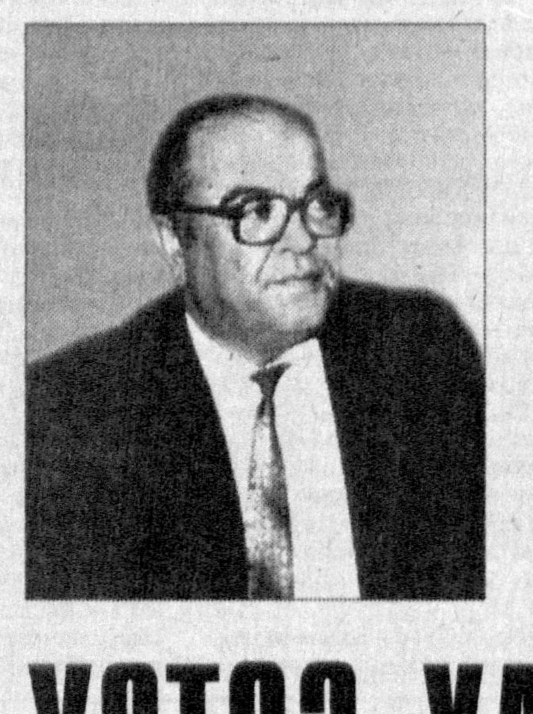

УСТОЗ ҲАМ ДЎСТ

Асқар Холмуродов мен учун ғамхўр устоз ва меҳрибон дўст бўлган.

Устоз билан илк дафъа учрашувим хотирамда бир умрга муҳрланиб қолган, 1956 йили Асқар Холмуродов Ўрта Осиё Давлат университетининг биология-тупроқшунослик факультетида 2-курс талабаси эди, мен эса биринчи курс талабаси эдим. Университетнинг Қоратут ётоқхонасида бирга турганмиз ва шундан бошлаб ака-ука бўлиб қолганмиз. У киши атиги мендан бир ёшгина катта эдилар.

Асқар Холмуродовнинг туғилган кунини ҳар йили икки маротаба нишонлар эдик. 20 октябрь ва 10 май кунлари, чунки у ўрта мактабни битирган вақтида ҳали 16 ёшга тўлмаган, шунинг учун ҳам олий ўқув юртига кириш учун туғилган кунини 10 майга ўзгартириб келишга мажбур бўлган. Бундан ўзи ҳам хурсанд бўлар эди, негаки, улфатлари билан чақчақлашиб ўтиришни яхши кўрар эди. Кўнгли очиқ бағрикенг бу инсон 1960 йили университетни имтиёзли битказиб, Украина Фанлар академиясининг биохимия институтига аспирантурага йўлланма олди ва шу даргоҳда ўзбек ўғлони сифатида нималарга қодир эканлигини кўрсатди. Шу даргоҳда номзодлик ва докторлик диссертациясини ёқлади, обрў орттирди ва яхши олим бўлиб етишди. Ўша даврда Украина Фанлар академиясининг фан соҳасидаги обрўси жуда юқори бўлиб, СССР Фанлар академиясидан қолишмас эди, шу сабабдан кўпчилик ўзбек йигит-қизларини фан соҳаси бўйича Украинага малака оширишга юборишарди. Мен ҳам университетни тугатганимдан кейин Ўзбекистон Фанлар академиясининг ботаника институтида 3 йил ишлаб, 1964 йили И.И Мечников номидаги Одесса Давлат университетига аспирантурага йўлланма олдим. Шу даврда кўп маротаба Асқар Холмуродов Одессага, мен эса Киевга борганимда учрашган дамлар ҳамон эсимдан чиқмайди.

Асқар Холмуродов қаерга бормасин, ҳурмат-иззат билан кутиб олишарди.Одессада кўз касалликлари шифохонасида профессор дўстлари жуда кўп эди. Собиқ СССР даврида бу шифохона кўз касалликлари бўйича яккаю ягона эди, Ўзбекистондан келган фуқаролар ойлаб навбат кутишарди, уларнинг кўпчилигига таниш профессорлари орқали ёрдам қилди. Бизларнинг тез-тез учрашиб туришимизга яна бир сабаб менинг илмий раҳбарим Украина Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Вера Петровна Тульчинская ва Асқар Холмуродовнинг илмий раҳбари академик Р.В. Чаговецларнинг бир-бирлари билан яхши алоқада бўлганлигидир. Ҳар учрашганда Ўзбекистонда фанни ривожлантириш асосида уни қудратли давлатга айлантириш ҳақида сўз борарди. Лекин у вақтда тез кунларда Ўзбекистонга қайтиб, бош илмий котиб, вице-президент, Олий Мажлисга депутат бўлиб сайланишини хаёлига ҳам келтирмаган бўлса керак. Украинада яшаган вақтларида ҳам Ўзбекистон фанини ривожлантириш ҳақида кўп ўйларди.

1986 йилда насиба тортиб, бу улуғ олим ўз юртига қайтиб келди. Асқар Холмуродов Ўзбекистон Фанлар академиясининг микробиология институтига директор қилиб тасдиқланди. Бунинг учун академик П. Ҳабибуллаев кўп саъй-ҳаракат қилди, чунки у ўша вақтда ЎзРФА президенти бўлиб хизмат қиларди.

Асқар Холмуродов 11 йил ичида институтимизнинг нуфузини анча юқорига кўтарди. Мен 42 йилдан буён шу даргоҳда ишлайман. Раҳбарларнинг иш услубларини солиштириб кўрганда, фанинг ривожланиши ҳар бир муассасада бошлиққа боғлиқ эканлигини сездим. Инсонийлик ва олимлик уйғунлашиб кетган, ҳалол ва фидойилик фазилатларини ўзида жам қилган раҳбарларни кам кўрдим. Бу хислатлар Асқар Холмуродовда жам эди. Асқар Холмуродов илм соҳасида ишлаган ҳар бир ходим номзод, доктор,академик бўлишга интилган ҳолда илмий изланишлар олиб бориши керак, агар бунга қизиқиш бўлмаса, ишлашни хожати йўқ, дердилар. Мени яхши билгани учун мендан кўп талаб қиларди, "Сен уч йил ичида номзодлик диссертациясини ёқлагансан, нима учун докторликни чўзиб юборяпсан" — деб койир эдилар. Шу туртки бўлиб, ишга астойдил киришдим ва 3-4 йил ичида докторлик диссертацисини ёзиб, тахлаб қўлига бердим. 300 варақ ҳажмида эди, ўқиб кўриб "Қилган ишларинг иккита докторлик диссертациясига арзийди,ихчам бўлсин десанг, бироз қисмини чиқариб ташла", деди. Мен рози бўлмадим, қилган ишларимнинг барисини қўшиб, ҳимоя қиламан десам, "Майли", деб рози бўлдилар.

Асқар Холмуродов рус, поляк ва украин тилларини яхши биларди, инглиз тилида бемалол гаплашарди, тожик, қозоқ, қирғиз тилларини тушунарди, татарча гапириб, бизларни кулдирарди, лекин туркман ва озарбайжон тилларини унча тушунмасди. Менга: "Яқинда Омон Матчон билан Туркияда бўлдик, у турклар билан бемалол гаплашиб юрибди, энди Туркияга борсам, сени таржимон қилиб олиб кетаман", деб ҳазиллашарди.

Улуғ олим бошлаб берган илмий ишларини шогирдлари давом эттирмоқда. Асқар Холмуродов туғилиб ўсган Яккабоғ туманида кўча ва мактаб унинг номи билан аталган. Агарда ЎзФА микробиология институти шу улуғ олим номи билан аталганда, нур устига аъло нур бўлар эди, афсуски, бу амалга ошмади.

Ҳар гал иш юзасидан Қашқадарё вилоятига борганимда, албатта, устозим ва дўстим қабрида тиловат қилиб, кўнглимни бўшатаман.

Жуманиёз ҚУТЛИЕВ,
биология фанлари доктори

Дараклар

Фаластин: Арофат билан келишув

Фаластин мухторияти Бош вазири Аҳмад Куря ниҳоят Ёсир Арофат билан янги ҳукумат таркиби борасида бир тўхтамга келишга муваффақ бўлди. Келишувга мувофиқ, эндиликда мухторият Ички ишлар вазири вазифасини Арофат тарафдорларидан бўлган Ҳакам Балавий бажариши кўзда тутилмоқда. Ёдингизда бўлса, Бош вазир ва мухторият раҳбари айни шу масалада – Ички ишлар вазири лавозимига номзод тайинлашда ягона фикрга келишолмаганди. Ўшанда ҳукумат раҳбари бу вазифага ўз тарафдорларидан бўлган Носир Юсуф номзодини кўрсатган ва уни Арофат рад этганди.

Кузатувчилар ушбу келишув янги ҳукуматни шакллантириш жараёнига ижобий туртки беришини айтишмоқда. Айни вақтда мухторият ҳукуматини тузиш масаласида Рамаллоҳ шаҳрида ФАТХ ҳаракати фаоллари билан музокаралар олиб борилмоқда.

Германия: Вазият нотинчлигича қолмоқда

Германияда норозилик чиқишлари яна кузатилмоқда. Ўтган ҳафта мамлакат пойтахтида канцлер Шрёдерга қарши намойиш бўлганди. Бу сафар Гамбург шаҳрида ишсиз ва кам таъминланган фуқаролар иштирокида "Қашшоқлар юриши" бўлиб ўтди. Унда 1,5 мингга яқин киши қатнашди. Юриш иштирокчилари маҳаллий ҳокимиятга ижтимоий таъминотни кўпайтириш борасида талаблар билан чиқишди.

Шунингдек, Германиядаги ишлаб чиқариш корхоналаридан бирида катта ёнғин рўй берди. Офат 6 минг кв.км дан ортиқроқ ҳудудга ёйилди. Шу боис ҳам уни бартараф этиш 40 соатдан ошиқроқ вақт талаб қилди. Ҳисоб-китобларга қараганда, ёнғин келтирган зарар 10 миллион евродан ошмоқда.

Саудия Арабистони: Портлашда "Ал-Қоида" айбдор

Саудия Арабистони пойтахти Ар-Риёд шаҳрида икки нафар террорчи-камикадзе томонидан қўпорувчилик ҳаракати содир этилди. Хабарларга қараганда, пойтахтнинг ушбу қисмида қирол хонадони ва хорижлик дипломатлар истиқомат қилган. Расмий Ар-Риёд портлашда 11 киши ҳалок бўлгани, 122 киши жароҳат олгани тўғрисида маълумот берган. Ғарб кузатувчилари фикрига кўра эса, теракт натижасида 30 дан ортиқ киши ҳалок бўлган. Ҳозирда қўпорувчилик "Ал-Қоида" ташкилоти

томонидан содир этилгани тахмин қилинмоқда. Бу фикрга террорчилик ташкилотининг Интернетда тарқатган таҳдидли мактуби асос бўлган.

Мамлакатда вазият беқарорлашгани боис, АҚШ Саудия Арабистонидаги дипломатик ваколатхоналарини вақтинчалик ёпган.

АҚШ: "Вашингтон-пост" огоҳлантиради

АҚШдаги энг кўп тиражли газеталардан бири "Вашингтон пост" ўз саҳифаларида яқин кунларда юз бериши мумкин бўлган террорчилик ҳаракатлари тўғрисида мақола эълон қилди. Марказий Разведка бошқармаси маълумотлари асосида тайёрланган материалда айтилишича, "Ал-Қоида" қўпорувчилик ташкилоти Канада, Мексика ёки Кариб ҳавзаси давлатларидаги транспорт авиациясидан фойдаланиб, АҚШ атом энергия станцияларида портлаш уюштиришни режалаштирмоқда.

Мақолада таъкидланишича, сўнгги вақтда фуқаро авиацияси назорати кучайиб, транспорт авиациясига эътибор сусайган ва бундан террорчилик гуруҳлари фойдаланиб қолиши мумкин. Шу боис ҳам "Вашингтон пост" юқорида зикр этилган давлатларни назоратни кучайтириш ва хавфнинг олдини олишга чақирди.

Афғонистон: Конституция лойиҳаси эълон қилинди

Конституцияни тайёрлаш комиссияси Афғонистон Республикасининг Асосий Қонуни лойиҳасини ишлаб чиқди. Янги Конституция лойиҳаси бундан бир неча кун аввал халқ эътиборига ҳавола этилди. Шуни айтиш кераккки, бу янги афғон давлати тарихида яратилган илк Конституциядир. Асосий Қонун проектини тайёрлаш жараёнида афғон мутахассислари билан бирга хорижий мутахассислар ҳам фаол иштирок этди. Амалдаги давлат раҳбари Ҳамид Карзайнинг таъкидлашича, ушбу ҳужжат афғон халқининг кўп асрлик орзуларини рўёбга чиқармоғи лозим. Конституция лойиҳаси декабрга қадар муҳокама қилинади ва Лойи Жирғада тасдиқланади.

Грузия: Мухолифат Шеварнадзе истеъфосини талаб қилмоқда

Грузия пойтахти Тбилисида кўп минг сонли намойиш бўлиб ўтди. Сиёсий чиқишда 10 мингдан ортиқ киши иштирок этди. Намойишда қатнашган мухолифат ҳукуматни яқинда бўлиб ўтган парламент сайлови натижаларини "Янги Грузия учун" партияси фой-

дасига сохталаштиришда айблади. Шунингдек, мухолифат ушбу сиёсий акцияда Грузия Президенти Эдуард Шеварнадзе истеъфосини талаб қилди.

Президент намойишчилар талабидан келиб чиқиб, мухолифат раҳбарлари билан учрашган. Бироқ ҳозирча норозилик чиқиши иштирокчилари талаблари бажарилиш-бажарилмаслиги маълум эмас.

Абдул СОБИР тайёрлади

Таълим

АМЕРИКАДА ЎҚИШ

Бу борада қайси юрт талабалари илғорроқ?

Айни вақтда хорижлик талабаларни ўқитиш борасида АҚШ олдига тушадиган давлат топилмаса керак. Ҳар йили жаҳоннинг ўнлаб мамлакатларидан минглаб ёшлар Колумб кашф этган юртга илм истаб келишади. 2002-2003-ўқув йилида ҳам Америкада ўқишга талабгор талабалар сони анчайин ортди. Бу ҳақдаги муфассал маълумотлар Халқаро таълим институти томонидан тайёрланган маърузадан ўрин олган.

Ҳозирда Америка Қўшма Штатларида бутун дунё бўйича 588 минг 323 хорижлик талаба таҳсил олмоқда. Уларнинг 13 фоизи ёки 74603 нафари Ҳиндистон давлати фуқаролари ҳисобланади. Шуни алоҳида таъкидлаш кераккки, сўнгги йилларда ҳинд ёшларининг интеллектуал салоҳияти тобора ошиб бормоқда. Аҳоли жон бошига тақсимланганда, мамлакатдаги компьютерлар сони жуда паст кўрсаткичда бўлишига қарамай, Ҳиндистон компьютер дастурлари тузиш бўйича дунёда биринчи давлат бўлиб турибди. Худди шу каби мана икки йилдирки, ҳинд талабалари АҚШда ўқиш борасида биринчиликни бермай келмоқдалар.

Хорижлик илми толиблар рўйхатида иккинчи ўринни Хитой ёшлари банд этишган. Қўшма Штатларда Чин юртидан 64 минг 757 талаба таҳсил олмоқда. Гарчи бу рақам умумий аҳоли сонининг арзимас қисмини ташкил этса-да, коммунистик тузумда яшаётган ва эндигина ривожланиб бораётган мамлакат учун юқори кўрсаткич. Рўйхатнинг кейинги қисмидан Жанубий Корея, Япония, Тайвань, Канада, Мексика, Туркия, Индонезия, Таиланд, Германия, Бразилия ва Буюк Британия ёшлари ўрин олишган.

Хорижлик талабаларни минтақа ва қитъалар бўйича тақсимлаганда, Осиё улуши салмоқли эканини кузатиш мумкин — 51 фоиз. Маълумки, АҚШ ривожланаётган давлатларга иқтисодий кўмак кўрсатиш билан бирга таълим йўналишида ҳам молиявий ёрдам кўрсатиб боради. Шу маънода асосан ривожланаётган давлатлар жойлашган Осиё минтақасининг юқорида зикр этилган рўйхатда асосий ўринда туриши табиий бўлса керак.

АҚШда таҳсил олаётган талабаларнинг қолгани Европа (13 фоиз), Лотин Америкаси (13 фоиз), Африка (7 фоиз), Шимолий Америка ва Океания (5 фоиз) дан ташриф буюрган ёшлардир.

Яна бир қизиқарли маълумот. Америка ўқув юртларига имтиҳон топшираётган хорижлик ёшлар кўпроқ бизнес ва менежмент, муҳандислик, математика ҳамда компьютер технологиялари йўналишларини танлашмоқда.

Маърузада таъкидланишича, охирги вақтда Яқин Шарқдан Америкага таҳсил учун келаётган талабалар сони кескин камайиб кетган. Агар 2002 йилда ушбу минтақадан 38545 талаба таълим учун келган бўлса, 2003 йилда бу рақам 34803 га тушиб қолган. Бунга эса минтақадаги нотинч вазият, Исроил-Фаластин можароси ва Ироқ масаласи асосий сабаб бўлган. Бундан ташқари, молиявий қийинчиликлар ва хавфсизлик муаммоси нафақат Яқин Шарқ, бутун дунё миқёсида талабалар оқимининг камайишига олиб келган.

Халқаро таълим институти президенти Аллан Гудманнинг билдиришича, бир қатор мамлакатларда иқтисодий аҳволнинг ёмонлашуви, виза олиш борасидаги тўсиқлар ва ўқишга таклиф этаётган бошқа мамлакатлар рақобати Америкага таҳсил учун келаётган ёшларнинг камайишига сабаб бўлган.

С. КАМОЛ тайёрлади

Изоҳ

БАҒДОДДА ҲАММАЁҚ ТИНЧ ЭМАС...

Ироқ Америка ва Буюк Британия иттифоқчи кучлари томонидан эгаллангандан буён мамлакатда тинчлик ўрнатилиши жуда қийин кечмоқда. Тартибсизлик, қўпорувчилик ҳаракатлари содир этилиши одатий ҳолга айланиб бормоқда. Маълумотларга қараганда, Ироқда иттифоқчи кучлар ҳокимияти ўрнатилган вақтдан бери маҳаллий тўқнашувларда 122 нафар Америка аскари ҳалок бўлган. Бу урушдан кейинги даврдаги талафотлар, агар ҳарбий ҳаракатлар вақтидаги йўқотишлар қўшилса, бу рақам янада йириклашиб кетиши мумкин.

Бир неча кун аввал Бағдод яқинидаги Фаллоҳ шаҳарчасида Америка вертолёти уриб туширилди. Натижада 15 нафар аскар ҳалок бўлган. Бу сўнгги ҳафтада юз берган иккинчи авиаҳалокатдир. Шунингдек, саноқли кунлар олдин пойтахтдаги Муваққат коалицион ҳукумат биноси икки кеча давомида тинимсиз ўққа тутилди.

Халқаро кузатувчилар мамлакатни бошқариш борасида Муваққат ҳукумат етарли ишлай олмаётгани, мамлакатни амалда АҚШ томонидан қўйилган маъмурий бошқарувчи идора қилаётганини айтишмоқда. Ёдингизда бўлса, 13 июль куни Ироқ қонун чиқарувчи ҳокимияти сифатида Бошқарув Кенгаши ташкил этилганди. Бироқ Кенгаш фаолияти ҳам кўпчилик сиёсатдонлар томонидан салбий баҳоланмоқда. Вашингтон томонидан қўйилган маъмурий бошқарувчи Пол Бремернинг айтишича, ҳокимият маҳаллий бошқарувчиларга тўла топширилади. Бироқ бунинг учун Саддам Ҳусайн топилиши ва жазоланиши зарур.

Бундан бир неча кун муқаддам Халқаро Қизил хоч қўмитаси ҳам Бағдод ва Басрадаги ўз ваколатхоналарини ёпажагини эълон қилди. Бунга эса октябрь охирида ХҚХҚнинг Бағдодда жойлашган ваколатхонаси олдида рўй берган портлаш сабаб бўлди. Гарчи ташкилот фаолиятини Мосул шаҳридаги бўлим орқали олиб борса-да, бу мамлакатга инсонпарварлик ёрдами киритилишига салбий таъсир этиши ҳам мумкин.

Яқинда АҚШ Сенати президент Жорж Буш томонидан тақдим этилган Ироқ ва Афғонистон бўйича фавқулодда ҳаракат дастурини тасдиқлади. Дастурда Америка томонидан Ироқни тиклаш учун ажратилажак молиявий маблағ ҳақида ҳам айтилган. Ҳисоб-китобларга қараганда, АҚШ томонидан Ироқ ва Афғонистон учун умумий миқдорда 87,5 миллиард доллар маблағ сарф қилиниши кўзда тутилган.

Ёркин ХАЙДАРОВ

Қисмат

ТОПТАЛГАН ТАҚДИР

Олтой таваллудига 100 йил тўлди

Йўғига сабр, борига шукр қилиб яшаш — ўзбекнинг қадимий фазилати. Бошига минг турли ташвиш тушганда ўзбек Яратганга таваккал қилади, сабр этади. Шукрона айтади, бинобарин, ўша ташвишларни унутади. Бунга шоир ва олим Олтой — Боис Қориевнинг ҳаёти ва фаолияти яққол мисол.

Боис Қориев (1903-1977) Тошкент шаҳрининг Шайх Хованди Тоҳур даҳаси, Ширинқудуқ маҳалласида ўз даврининг билимдон ва кўпни кўрган зиёлиси Абдувоҳид Қори Абдурауфқориев ҳамда Тиллабиби Қорабоева оиласида дунёга келди. Дастлабки таълим-тарбияни бувисидан олди.

Ибтидоий мактаб ва мадраса таълим тизимини яхши билган, табиий назмга мойил, ўзи ҳам шеър машқ қилиб турувчи Абдувоҳид қори болаларига, хусусан, Боисга етарли таълим-тарбия берди. Ўртада тўсатдан содир бўлган большевиклар давлат тўнтариши уни бироз ноқулай аҳволга солиб қўйди. Агар иш бошқача бўлганида, у, албатта, ўғилларини Бухоро ёки Туркияга ўқишга жўнатарди, аммо сиёсий ишлар ўзгача бир оқимга тушганини теран идрок этар эди. Шу боис, 15 яшар ўғлини хатҳужжатсиз шўро ҳукумати бирон жойга ишга олмаслигини тушунган эди. Ўйлаб-ўйлаб, ўғлини Хадрада очилган қисқа муддатли ўқитувчилар тайёрлаш курсига ўқишга киритади. Уч ойлик курсни битирган Боис Маннон Рамз мудирлик қилаётган 20-сонли мактабга қабул қилинади. 1918 йил июнь-1920 йил июнь мобайнида ушбу мактабда ишлагач, Туркистон Маориф халқ комиссарлиги томонидан Хивага шўро мактабини ташкил қилиш учун юборилади. Унинг Хивадаги педагогик-ижодий фаолиятига ўша вақтларда улкан бир ҳудудда хуруж қилган терлама касали халақит беради. Бир муддат даволангач, Тошкентга мажбуран қайтиб келади.

... 1919 йилда Тошкентда муҳожирликда яшаган Фитрат раҳбарлигида ўзбек тили ва адабиётини кенг тарғиб қилиш, уни ёт сўзлардан тозалаш, ўзбек тили грамматикасини илмий асосда ўрганиш мақсадида "Чиғатой гурунги" уюшмаси тузилади. Ана шу уюшма аъзолари ўзларига соф туркона исмларни тахаллус қиладилар. Боис Қориев ҳам жамият таъсирида ўзига "Олтой" тахаллусини олади.

Олтой 1924 йили фирқага аъзо бўлади ҳамда июнь ойида маориф (педагогика) институтида ўқишни тиклайди. Институтни тугатгач, ўқитувчи сифатида қолдирилади. Орадан кўп ўтмай, Раҳим Иноғомов тавсияси билан институтга директор этиб тайинланади. Ўзбекистон фирқа марказий қўмитаси йўлланмаси билан Крупская номидаги коммунистик тарбия академиясига ўқишга юборилади. 1924 йилда ўқишни тугатиб қайтгач, бош ижтимоий тарбия (Главсоцвос) бўлимига бошлиқ лавозимида иш бошлайди. Орадан кўп ўтмай, ўзбек ва рус тилида саводли иш юритиш қобилиятига эга бўлган йигит Маориф комиссарлиги ҳайъати аъзоси, Давлат Илмий кенгашига бошлиқ этиб тайинланади. 1930 йил апрель ойида Ўзбекистон пролетар ёзувчиларининг "Қизил қалам" уюшмасига раис этиб сайланади. Бу орада "Ёш ленинчи" газетасида ҳам масъул муҳаррир бўлиб ишлай бошлайди. Олтой ўзига топширилган барча вазифаларни ҳукмрон мафкура нуқтаи назаридан бажарар эди. У Илмий кенгашда фаолият кўрсатиб, олий ўқув юртлари учун методик қўлланмалар тузиш ишига бошчилик қилиш билан кифояланмай, матбуотда шеър ва мақолалар чоп этади. Миллатчиликка қарши кескин чиқишлар қилади, айниқса, Чўлпон ижодига танқидий муносабат билдиради.

Маълумки, 20-йилларнинг охирларига келиб, шўро ҳукумати маориф-маданият, мафкура соҳасида ҳам йўқсилларни, комқулларни яратишга ва шу баҳонада даҳанаки жанглар уюштириб, зиёлиларни "саралаш"га киришади. Москвада "АПП", "РАПП" каби турли шаклу шамойилдаги уюшмаларни вужудга келтириб, Россия ёзувчиларини мафкуравий парчалаб ташлаган Кремль сиёсатчилари ўз сиёсий қирғин машиналари рулини жумҳуриятларга, хусусан, Ўзбекистон томон бурдилар. Ана шу сиёсат натижаси ўлароқ, 1930 йилда Самарқандда "Қизил қалам" уюшмаси ташкил этилди. Матбуот майдонида пролетар-йўқсил ёзувчиси, попутчик (йўловчи), аксилинқилобчи, миллатчи шоир-ёзувчи атамалари кўрина бошлайди.

Олтой Москвада тўрт-беш йил яшаб, ким йўқсил-у, ким попутчик экани, ҳақиқий пролетар адабиёти қандай бўлишини кузатган эди. Ўша даврда Россия адабиётида граф Алексей Толстойдан то Демьян Беднийгача бўлган барча адиб ва адибалар мумтоз рус адабиёти булоғидан сув ичиб катта бўлган эдилар, шу жумладан, аҳли санъат ҳам. Маълум бир шакл-мазмун, ижодий йўналишга эга бўлган пролетар адабиёти ва санъатининг ўзи йўқ ва бўлмаган эди. Футуризм, иманжинизм, символизм каби оқимлар эса янги мафкурадан жуда узоқ эди. Ушбу мафкура қуроли бўлган ишчиларнинг ҳам бу тўғрида тушунчаси йўқ эди. Шу боис дунё ўзгарди, коммунизм ибтидоий жамоага қайтиш деб кўчаларда, транспортда яланғоч юрганлар ҳам пайдо бўлиб қолганди. Бу манзарани ўз кўзи билан кўриб-кузатган Олтой йўқсил адабиёти бир лаҳзада туғилиб вояга етмаслигини жуда яхши англаган эди. Ўзбек матбуотида қилич яланғочлаб, янги мафкурани ўзича талқин қилган Терегулов, Бойбулатов, З.Баширий, Эл-Регистан, Аршаруни ва бошқалар Чўлпон, Фитрат, Элбек, Олтой каби шоирларни қамчилашга тушган эдилар. Матбуот ҳақиқий мафкуравий жанггоҳга айланди.

Газеталарнинг 1930-1937-йиллардаги саҳифаларида қон иси келадиган мақолалар талайгина. Кашшоф Терегулов деган "адабиётшунос"нинг "Нафис адабиёт жабҳамизни соғломлаштириш йўлида" мақоласи (Қизил Ўзбекистон" газетаси, 1928 йил 3-4 июль) нохолислиги, адабиётнинг моҳиятини чалкаш таҳлил қилиниши билан кўпчиликда, жумладан, Олтойда эътироз уйғотган эди. Зеро, қуруқ, тор, маънавий биқиқ ва шафқатсиз тузум мафкураси асосида янги шакл ва мазмундаги адабиётни яратиб бўлмас эди. Ўша, қизил Москвада, қизил Питерда босилаётган йўқсил адабиёти намуналари ҳам маълум маънода фақат йўқсил мафкураси билан суғорилган бўлмай, миллий адабиёт ва адабий анъаналар заминидан униб чиққан эди. Ўроқ билан болғанинг бирлигидан сизиб чиққан асарлар эмас эди улар. Олтой ана шу ҳолатни қуруқ мафкуравий танқидчи сифатида эмас, балки ижодкор сифатида юракдан ҳис қила олган эди. Шу боис у "Қизил Ўзбекистон" газетасида босилган "Нафис адабиётда соғлом мафкура ва соғлом танқид керак" мақоласида ёзади: "Ҳали бизда айтишга лойиқ пролетар адабиёт йўқ. Унинг маълум шакли ва тузилган фундаменти йўқ. Энди тузилиб боради. Бас, шундай бўлгач, мантиқий суратда йўқ адабиётга эргашишлик ўнг йўловчи бўлишлиқ ўзидан ўзи пуч нарса бўлиб қолади.

Мани тушунишимча, ўзбек пролетар адабиёти ҳали вужудга келгани йўқ. Ҳали пролетарнинг том мустаҳкам шакл ва мундарижага эга бўлгон адабиёти Русияда борлиғи шубҳага мойил-ку..."

Шоирнинг бу чиқиши фирқанинг номидан иш кўрувчи, очиғи, бошқаларнинг шохини қайирувчилар учун маъқул келмас эди. Ана шундай ташвиқотчи – шох қайирувчилардан бири, "марказ"да яшаб, ақл ўргатувчи арман ташвиқотчиси А. Аршаруни эди. У "Новый Восток" (№ 26-27, 1929й.) журналида босилган "Ўрта Осиё адабиёти ҳақида қайдлар" мақоласида Олтойни юқоридаги мақоласи сабаб, масалага ғайримарксча ёндашишда айблайди. Шакл ва мазмун каби адабий муаммони ҳали вужудга келмаган "марксистик адабиётшунослик" нуқтаи назаридан баҳолайди. Шўро Ўзбекистонида адабиёт майдонида мафкуравий, синфий кураш борлигини исботламоқчи бўлади. Ана шундай мураккаб бир даврда Олтойнинг қарашлари бир томонлама шаклланиши аниқ эди. Шу боис у Чўлпон, Элбек, Фитрат билан ҳамфикр бўла олмасди. Бинобарин, бу даҳанаки жанглар ажал даракчиси эканини ҳам сезмас эди... 1930 йил маориф халқ комиссарлиги учун ниҳоятда оғир келди. Аввало шоир Боту – комиссарнинг биринчи ўринбосари Маҳмуд Ҳодиев ҳибсга олинди. Боту қамалгандан сўнг орадан кўп ўтмай, 19 сентябрь куни Олтой ҳам ҳибсга олинди. Уни ҳам бошқалар қатори Обид Саидовнинг ўлимида, "Миллий истиқлол" ташкилотига аъзоликда айблашди. Ахир 1929 йилда Луначарский таҳрири остида чиққан "Адабиёт қомуси"да Боту ва Олтой шўро шоирлари сифатида тан олинган эдику. Нима бўлди? Нима учун саралар бирданига қора курсига ўтказилди?

Терговчилар сохта, ясама жиноий ишни бошлайдилар. Боту ва Олтойдан бошқа Носир Саидов, Қаюм Рамазон, Абдуқаюм Миралимов, Собир Қодиров, Саидаҳмад Назаров, Хайрулла Алавий, Абураҳмон Ғоибий ва бошқалар ҳафтани ойларга, ойларни йилларга улаб, кеча-кундуз тергов қилиндилар. Уларнинг айримлари азоб ва қийноқлар остида ҳам ўзларига, ҳам кечагина бирга юрган дўстларига бўҳтон қилишга мажбур қилинадилар. Шафқатсизлик уларнинг иродасини синдирди. Аммо бу оддий синиш эмас, ёруғ кунлар келиб, бир кунмас-бир кун ҳақиқат юзага чиқиши учун ишонган ҳолатда мажбурий чекиниш эди. Олтой ҳам зулмга таслим бўлиш арафасида эди. У чора излайди, келишувда нажот топгандай бўлади, аммо ғурури йўл бермайди. Махсус бўлимнинг терговчилари Олтойни ёлғон ва тухматидан иборат «айб»ларини бўйнига олиши учун Москвадаги қамоқхонанинг узлатхонасида қаттиқ режимда ушлаб турадилар. "Иш"ни кўришни пайсалга соладилар. Сабаби, Олтойни секин-секин ён беришга мажбур қилиш эди. Шу боис китоб ўқиш ва тоза ҳаво олишдан маҳрум этилди у.

Қонунсизлик қаршисида миллионлар тақдири ўйинчоқ бўлган даврда, бадиий-илмий ижод ва ижодкор хорланган, зорланган, туйғу ва фикр аҳли бир мафкуранинг узун қулоғига айлантирилган бир замонда аллакимнинг додига етадиган зотнинг бўлиши ўзи афсона, эртак эди. Маҳбуслик, узлат, том маънода чекланган ҳуқуқ ва ғайриинсоний шароитга қарши кураш Олтойга инсонийлигини унутишга йўл бермас эди. У курашни давом эттиришга уринади. Шу боис 1932 йил 14 июлда "Махсус бўлим"нинг тергов қисмига қуйидаги аризани беради: **"Менинг оғир яккалаш (изолятор)да ўтирганимга икки йил бўлди. Дунёда барча нарса ўтиб бормоқда, ўзгармоқда, менинг аҳволим бир совуқ, музлаган нуқтада ўзгармай турибди. Ўсиб бораётган ёш кўммунистик зиёлиларга қаратилган бундай заҳарлаш маъносиздир, ушбу шароит, қамоқхонанинг деворлари мияни ейди, сўнгги оби ҳаёт шарбатини сўриб ташлайди, инсоннинг барча қобилиятини сиқиб олади. Сайрсиз, қуруқ ўтиришдан иборат бўлган бу ҳаёт ақлли инсон мавжудотини савдойи, жиннига айлантириб қўяди. Далил, менинг икки йиллик аҳволим – мен учун фақатгина партиявий ўлим эмас, балки фуқаролик, ижодий ўлимдир. Буни тушуниш керак. Мен учун келажак йўқ, таранг тортилган торлар узилди, тоқатга бошқа куч қолмади. Ўзимни ўлдириш керак, деган бир фикрга келдим. Шу сабабли менга сайр қилиш учун рухсат, қоғоз-қалам, сиҳатга оид китоблар беришингизни сўрайман. Илтимос, ишни кўришни тезлаштирсанглар, қанчалик тез бўлса, шунчалик яхши. Олтой".** Ариза инобатга олинмагач, "Иш" ни кўришни тезлатиш учун 1932 йил 26-28 август кунлари "Уч кун-у, тўрт кеча очлик" эълон қилишга мажбур бўлади. Терговчилар ишни 2 ой ичида ҳал қилишни айтиб, уни алдаб, очликни тўхтатишга эришадилар.

У талаб қилишга ҳақли эди. Чунки озодликда юрган ҳамкасблари олдида ўзини айбсиз айбдор ҳис қиларди. Аммо ҳамкасбларининг фикри бошқача эди.

"Олтой,
Боту,
ГПУ...
Билиб қўй,
Пешонангга ўқ
Ўлим ёвга"

Бироқ Олтой бундан хабарсиз эди ва талаб қиларди. Аммо талаблари учун калтакланди, хорланди, хўрланди. Қилмаган айбларини тан олишга мажбур бўлди. Ўзига ва бошқаларга тегишли бўҳтон ҳужжатларга мажбуран имзо чекди. Бунинг эвазига ОГПУ коллегияси 1933 йили апрелда уни отувга ҳукм қилди. Лекин сўнгги дақиқаларда бу ҳукм 10 йилга меҳнат тузатиш лагерларига сургун қилиш билан алмаштирилди. Икки йилдан ортиқ узлатда тутилиб, тинка мадори қуритилган Олтой суд ҳукмини ўташ учун Ухта-Печорск лагерига, 1934 йил бошида эса Варкута лагерига жўнатилди. 1940 йил июль ойида маҳбусликдан қутулиб келиб, Чимкентда қўним топди. Ора-сира албатта, махфий ҳолда уйига келиб турарди. Чунки лагердан қайтган одамнинг тўғридан-тўғри уйига келишга ҳаққи йўқ эди. Ўша замон сўзи билан айтганда, "километр" қилинган эди. Аммо бундай шароит ҳам НКВДчиларга маъқул келмасди. Шу сабабли Боис Қориев 1941 йил январ ойида яна қамоққа олинди.

Яна ўша эски баҳона. Ўша 58-67-моддалар. Фақат муддат – 5 йил. Ижодкор одам учун бир умр. Томск вилоятининг Асиновский лагерига жўнатилди. Жазони ўтагач, 1946 йил Ўрта Чирчиқ туманидани Новожизненск қанор заводига ҳисобчи вазифасига, 1947 йил ойида Солдатск каноп заводига, сўнг 1948 йил февралда Ульяновсканоп заводига юборилади. Шу йил 3 ноябрда Янгийўлга таъминотчи лавозимига ўтказилади. 1948 йил 24 декабрда МГБ (давлат хавфсизлик министрлиги) томонидан яна қамоққа олинади. Ўша машъум 58-67-моддаларга биноан... Шу тариқа МГБ қошидаги махсус мажлис "Антисовет ташкилотига аъзолиги, антисовет ташвиқоти учун 1948 йил 24 декабрдан 10 йилга қамалсин" – деган ҳукм чиқаради.

1948 йилги ҳукм шўро жазо ташкилотларининг мақсади фақат инсонни абгор қилиш, сабабсиз эрмакка ҳукмкушлик билан шуғулланганига яққол мисол.

"Маҳмуд Ҳодиев — Боту, Носир Саидов, Маннон Рамз, Собир Қодиров ва бошқаларни айблаш бўйича тергов иши" (1930 йил сентябр)да бирон жойда, бирон сўзда Акмал Икромов ва Файзулла Хўжаевнинг "Миллий истиқлол" ташкилотига аъзо экани-ю, Олтой бошқарув марказига кирганлиги ҳақида гап йўқ.

30-33-йилларда олиб борилган терговларда биронта маҳбус томонидан А. Икромов ва Ф. Хўжаев қандайдир яширин ташкилотга раҳбар бўлган, Олтой уларнинг шериги эканини тасдиқловчи ашёвий далилланган кўрсатма келтирилмаган.

Олтой 1941-46-йилларда Асиновск лагерида жазо муддатини ўтаётган пайтида маҳбуслар орасида аксилшўро ташвиқоти олиб боргани сургундан қайтиб келгандан кейин айтилади. Бунга сургундан қайтганлар орасидан жон сақлаш учун ҳар қандай туҳматга кўз юммасдан қўл қўядиганлар кўрсатмаси дастак қилиб олинади.

Ахир ўша пайтда лагерда давлатга қарши арзимаган бир сўз учун дарҳол қаттиқ чора кўрилиши маълум эди-ку!

Жазолаш корхонаси ходимларига бундай эътирозлар, саволларнинг аҳамияти йўқ эди.

Олтой буларнинг чин башарасини кўраверuб, руҳан тушмайдиган бўлиб қолади. Ўзи айтгандай, "иродаси тобланади, эътиқоди кучаяди, ҳаётга муҳаббати ортади". У барча олий муассасаларга кетма-кет мурожаат қилаверади. Камномуслар доҳийси ўлиб, унинг суянчиғи отиб ташлангани ҳақидаги гаплар яшин тезлигида барча тутқинхоналарга тарқалди. 1953 йил баҳорнинг замҳарир шабадаси Олтойга ҳам катта умид бағишлайди.

У 1954 йил 18 июнда Бош прокурор номига шикоят ёзади. Қачон, нега, неча марта қамалганини бирма-бир баён қилар экан, шикоятни қуйидаги сўзлар билан тугатади: **"Чидаб бўлмас қийноқ шароитида, советларга хос бўлмаган таъсир қилиш методлари мени шундай аҳволга солиб қўйдики, мен ҳаёт билан ўлимнинг фарқи қолмади..."**

Собиқ Иттифоқ Бош прокурори ва унинг ходимлари 8 ойдан сўнг 1955 йил 1 февралда "Иш бекор қилинсин. Маҳбус қамоқдан озод қилинсин", деб ажрим чиқарадилар. Олтой 1955 йил 14 март куни озод қилинади. 1956 йил 12 сентябрда унинг энг сўнгги олган жазосидан тўлиқ оқланади. Аммо 1930 йил, 1941 йил жазолари ҳали бекор қилинмаган эди. Ҳақиқат ярим тикланган, Олтойни деярли 25 йиллик тутқинлик даврида ўраб олган аланга ҳам пасаймаган.

Тасаввурдаги оламнинг кичик бир заррасини ҳақиқатга айлантириш учун астойдил кураш олиб бориш Олтойга хос яшаш қонуниятига айланади. Жамият янглишишлардан иборат эканлигини теран ҳис қилгани учун у шу қонуниятни ишлаб чиқишга, ўз ҳаёти мазмунига айлантиришга ва уни машаққат билан амалга оширишга интилади. Ҳар бир ариза ва шикоятида умумаҳволни баён қилиш билан бирга "Заркунандачилик замони" (Олтой ибораси) муштумзўр ва қотилларининг фаолиятини фош қилиб боради.

"... Ўзбек зиёлиларига қарши сунъий ўйлаб топилган бундай шармандалик ва ифлос ишни тарих кўрмаган.

... Факт – фактлигича қолади. Одамлар айбсиз азоб чекишди, ҳалок бўлишди, биргина мен тирик қолдим. Мен ўзбек шўро зиёлиларига қарши олиб борилган тарихий иғвогарликни фош қилишни истайман, мен соф, самимий юрак билан ўлишни хоҳлайман", деб ёзади у шикоятларидан бирида.

"От айланиб қозиғини топади" деганларидек, Олтой домла "Турон" кутубхонасида иш бошлади, фирқага тикланди. Адолат қийинчилик билан қад ростлади. У 1959 йилда Тил ва адабиёт институтига ишга қабул қилинди. 1963 йилда филология фанлари номзоди диссертациясини ёқлади, 1967 йилда "Армуғон" шеърий тўпламини, кейинчалик отасининг Л. Толстой билан, ўзининг Маяковский билан учрашуви ва бошқа турли мавзуларда мақолалар, хотиралар эълон қилди... Адолат тикланди, кўнгил жароҳатлари битиб, дил дардлари, изтироблар унутилгандек бўлди. Аммо Олтойнинг ўғирланган 25 йиллик умрини, синдирилган ижодини ҳеч ким қайтармади. Бир зиёли инсоннинг топталган тақдири учун ҳеч ким жазо олмади... Шунга қарамай, шоир 70 баҳорни миннатдорлик мадҳи билан кутиб олди:

Учиб ўтгандайин етмиш баҳорим,
Бир зум тўхтамай ўтди наҳорим.
Орзу чайқалиб юрак қонимда,
Рўёбга чиқди аҳду қарорим.
Мамнунман юртим, сенинг меҳрингдан,
Меҳринг туфайли бахтли умримдан.
Марҳабо, юрак сабр косаси,
Марҳабо, тилак боду сафоси.

Сирожиддин АҲМАД

Эътироз

Қош қўяман деб...

Фикри ғайратли Қозоқбой Йўлдошевга очиқ хат

Муҳтарам Қозоқбой Йўлдошев! "Hurriyat" газетасининг шу йил 24 сентябрь сонида чоп этилган "Изтироб суратлари" сарлавҳали мақолангизни ўқиб чиқдим. Сиз унда шоир Рауф Парфи шахсини ва ижодини ўз имкониятингиз даражасида кўкларга кўтаришга интилибсиз. Шоир ижоди Сизни қойил қолдираётган экан, бу таҳсинга сазовар ҳолат. Ҳа, шоир Рауф Парфи ёзганидек, "Ҳар ким ўз қалбига ўзидир Ҳоқон".

Бироқ Сиз шоир шеърларидан бир неча ташбеҳлар келтириб: "Бу ифодалар – эринчоқ ўйли, фикри танбал, на ўзининг ва на ўзганинг руҳиятини тафтиш қилишга хоҳиши бўлганлар учун англанарсиз", — дебсиз.

Ишончим комилки, мамлакатимизда Рауф Парфи ташбеҳларини англайдиган кишиларга нисбатан англамайдиганлар бир неча маротаба кўп. Уларнинг орасида ўз кашфиётлари билан олам аҳлини лол қолдираётган олимлар, давлат арбоблари, Машраб, Эркин Воҳидов, Шукур Қурбон каби ижодкорлар шеърларидан бир жаҳон завқ ва маънавий озуқа олаётган, аммо Рауф Парфи шеърларини такрор-такрор ўқиса ҳам шоир нима демоқчи эканини англамаётган шеърият ихлосмандлари ҳам бор. Бундай кишиларни "фикри танбал"лар деб аташ мантиққа ҳам, адолатга ҳам, муомала маданиятига ҳам мос келмайди. Фикри танбал кишининг ўзи ҳам танбал бўлади. Чунки инсонни фикр ҳаракатга келтиради. Аввал фикр туғилади, кейин уни амалга оширишга киришилади. Фикри танбал киши буюк кашфиётчи бўлиш бир чеккада турсин, далада сувчилик ҳам қилолмайди.

Менинг фикримча, мақолангиздаги "фикри танбал" жумласи қўйилган ўрнига ёпишмайроқ турибди. Бир шоир шеърларини яхши англамаганим учун мен фикри танбал Абдураҳим бўлсам, Сиз шу шоирнинг шеърларини яхши англамаганингиз учун фикри ғайратли Қозоқбой бўласизми.

Абдураҳим НАЗАРОВ,
Андижон вилояти Баликчи туманидаги "Саховат" фермер хўжалиги раиси

Тақдимот

«ТЎКИНЛИК»

«Ўзбектелефильм» студияси ижодкорлари Шойим Бўтаевнинг ғаллакорлар ҳақида ҳикоя қилувчи 50 дақиқали «Тўкинлик» телевизион ҳужжатли фильмини тайёрладилар.

Мамлакатимиз мустақилликка эришган дастлабки йиллардаги қийинчиликлар ғалла ва нон маҳсулотларининг етишмаслиги туфайли қалтис вазият юзага келган эди. Ушбу қийинчиликларни бартараф этиш, ғалла мустақиллигига эришиш борасида ҳукумат олиб бораётган сиёсат бугунги кунда ўз самарасини бермоқда. Қишлоқ хўжалигини замонавий техника билан таъминлаш фермер хўжаликларида янгиликларни жорий қилиш каби қатор масалалар ўз ечимини топмоқда.

«Тўкинлик» ҳужжатли фильми ана шу масаларни ўз ичига қамраб олган.

Фильмда тарих фанлари доктори А. Маврулов юртимизда ғаллачилик тарихи Туркистон ғаллазорларининг пахта майдонларига айлантирилиши қандай оқибатларга олиб кегани ҳақида ҳикоя қилади. Иқтисод фанлари доктори Расулмат Ҳусанов эса ғалла мустақиллигига эришишнинг афзалликлари, унинг имкониятлари ҳақида сўзлайди. Шунингдек, фильмда ғалла майдонларида тер тўкиб «Ўзбекистон Қаҳрамони» унвонига сазовор бўлган Дўстмурод Абдуллаев ва Отахон Алматов ҳақида ҳам ҳикоя қилинди.

Темур СУЛТОНОВ

ДУРДОНАЛАРИМИЗ ТАДҚИҚИ

Тошкент Давлат маданият институтида Саодат Йўлдошеванинг "Халқ урф-одатлари ва анъаналари", Ўрозали Тошматовнинг "Фольклор қўшиқлари" китоблари тақдимоти бўлиб ўтди.

Мамлакатимиз маданий ҳаётида сезиларли воқеа бўлган ушбу китоблар олимларнинг узоқ йиллик меҳнатлари самарасидир. Шу боис институтда маданиятимиз, санъатимиз жонкуярлари, талабалар ва жамоатчилик вакиллари жам бўлдилар.

"Олтин мерос" халқаро хайрия жамғармаси раиси А. Каримов, филология фанлари номзоди М. Жўраев ва бошқалар ушбу тадқиқотлар талабалар ва жамоатчилигимизга халқимизнинг бебаҳо бойлиги, урф-одатларимиз, анъаналаримиз, фольклор санъатимизнинг тарихи ва бугунги куни ҳақида қизиқарли маълумотлар берибгина қолмай, улардан истифода этиш имконини ҳам яратишини қайд этдилар.

Нотиқлар ушбу асарлар миллий истиқлолимиз туфайли кенг ўрганилаётган ва асраб-авайланаётган меросимизнинг миллий ўзликни англашга ва комил инсон тарбиясига қўшажак бетакрор ҳиссасини янада зиёда қилишини ҳам алоҳида таъкидлашди.

Тақдимотда М. Намозов раҳбарлигида "Сурхон" гуруҳи, Бухоронинг "Моҳи ситора" фольклор дастаси ва институт талабаларидан иборат санъаткорлар китоблардан ўрин олган фольклор намуналарини маҳорат билан ижро этдилар.

"Meros-news"

Маърифат

Мусулмон олами яна муборак Рамазон ойи шарофатидан музайян бўлди. Миллионлаб хонадонлар эрта тонгда уйғониб, рўза амалларига киришмоқдалар, шомда эса ифторлик қилиб, авф қилувчи Зотдан аввалги ва кейинги гуноҳларини мағфират қилишини сўрамоқдалар. Миллиардлаб аҳли мусулмон эса мачитларда таровиҳ намозини адо этиш билан бирга хатми Қуръон билан машғул бўлмоқдалар. Қуръони карим нозил бўлган ой ана шундай маърифат зиёсидан нурафшон ҳолда кечмоқда ер юзида.

Тарихида, табиатида, руҳиятида исломий маданият ажралмас бўлиб қойим топган юртдошларимиз ҳам ибодат қилувчилар сафидадир. Ўлкамизда айни дамлардаги манзаралар дилларни қувонтиради, бундай рўшнолик эса мустақиллигимиз мевасидир.

Табиийки, диний амалларни бажариш ҳаётнинг бутун борлиғи эмас, тирикчилик, яшаш тушунчалари анча кенг бўлиб, диндорлик унинг муҳим, лекин гўзал ва маърифатли бир қисмидир, холос. Зеро, Аллоҳ томонидан Одам Атонинг яратилишидан мурод-дунёнинг борлигича асраб қолиш, унга зеб бериш олий мақсад экан, дин шу йўлда бир воситадир. Инсон ҳамма фаолиятдан воз кечиб, фақат тоат-ибодат қилиш учун яралмаган, балки ўз имкониятларини тўлароқ намоён қилиш учун, Аллоҳни таниш, унга суяниш учун динга киришга амр қилинган. Шунинг учун бу йўлдаги зўрма-зўраки тарғиботлар, ўз орифлигини писанда қилиб, бошқаларга тазйиқ ўтказишлар фойда эмас, зарар келтиради. Бинобарин, Қуръони каримда қайта-қайта такрорланганидек, Аллоҳ ўзи истаган бандаларинигина ҳидоят йўлига бошлайди. Шунингдек, тоат-ибодатда меъёрни сақлаш ҳақида кўп эслатилган, энг яхшиси — ўртача йўл тутиш эканлиги қайта-қайта таъкидланган. Муқаддас китобимизда ҳам ғулув қилганлар — чуқур кетиб, чалкашганлар қаттиқ танқид қилинганлар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.) ҳам Ҳадисларида бундай ҳолатларга аниқ баҳо берганлар. Жумладан, ул зоти шариф муборак каломларида таъкидлаб шундай дейдилар: "564. Динда ўртача йўл тутинглар, ўртача йўл тутинглар, ўртача йўл тутинглар, чунки дин амалларида ким оғирлаштириб юборса, уни амал енгиб қўяди". (*"Муҳаммад пайғамбар қиссаси. Ҳадислар". "Камалак", 1991 й.*) Яна бир ҳадисларида бу ҳолнинг оқибатини аниқ эслатиб қўйганлар: "307. Динга чуқур кетманглар, чунки сиздан олдинги қавмлар динга чуқур кетганлари туфайли ҳалокатга учради" (*Юқоридаги китоб*).

Хуллас, энг сўнгги улуғ диннинг жозибаси сеҳрли ва сирли. Уни ҳар бир қалб ўзича инкишоф этади. Қуръони карим ва Ҳадиси шариф талаблари эса сақловчи даъватлардир.

Муборак Рамазон ойида қадрдон газетамиз саҳифаларида яна бир нарсага жазм этдик. "Hurriyat"нинг шу йил 13 август сонида муаллифнинг қайдлари қисқартирилган ва ихчамлаштирилган ҳолда эълон қилинган эди. (Бадеъа тўлалигича «Ҳидоят» журналида давомли эълон қилинмоқда). Шу тахлит унинг давомини муштарийларимизга илиндик. Албатта, бу битиклар публицистиканинг диний мавзудаги бир маҳсулоти (бундан бошқа нарса эмас!) сифатида қабул қилинади.

ИСТИҒФОР

18 - кун

5-05. Одамлар ўз йўриғида яшайверади. Соқоллари чала қирилган ҳамкасб мумтоз рус шоирининг китобини қўлтиғига қисиб олган. «Бу — Пушкиннинг ҳам устози, биз шуларни ўқиймиз», дейди. Равон гапира олмайди, ичган. Ҳаво совуқ, енгил кийиниб олган ёшлар бир-бирининг пинжига қаттиқроқ қапишишади, яланишади. Миршаблар бадар юрган қизчаларнинг ҳужжатини текширишади... 60 дан ошган чол аранг юради, пайт топди, дегунча қизчаларнинг сочини силаб, «катта акангман» дейди. Албатта, унинг дилида Аллоҳ бор, ҳаммаси қачондир бир лаҳзада «Худо» деб илтижо қилишлари тайин. Бу мўъжизавий куч ҳамма жойда, ҳамма замонда мавжуд экан, нега уни тоза имон, покиза виждон билан танимаслик керак? Кимнинг дилида шундай интилиш бўлса, у бошқа бир мўмин томонидан қўллаб-қувватланиши лозим. Бундан хабар топдими, у билан фикрдош бўлсин, ўзида бундай ният уйғонмаган бўлса, ҳамроҳидан юқтирсин.... Одам зоти кескин вазиятларда Аллоҳни ёдга олади, бу пайтда ҳеч нарса — на ота-она ҳурмати, на фарзанд меҳри, на дунё ташвишлари ёдига келмайди. Одам сидқидилдан эзилиб, қалбининг барча эшиклари очилиб, Аллоҳга илтижо қилади. Шундай экан, бу эътиқодда риёкорлик бўлмаслиги лозим. Бировлар кўзида тақводор, художўй кўриниб, найрангбозлик қилиб юргандан кўра «Мен — муттаҳамман» деб очиқ эътироф этиши ўзи учун ҳам, жамият учун ҳам фойдали. Қани эди, мана шу кичкина талаб амалга ошса эди, олам неча чандон гўзаллашган бўларди.

Тонг ажойиб туйғулар ҳадя этаяпти. Бу пайтдаги ҳолатимни на билим юртларига имтиҳон топшириш арафасидаги, на маҳкамаларга қатнашдаги кайфиятга менгзаб бўлмайди. Ҳаммасидан улуғ, бошқача.

20 - кун

5-13. Тақводорлик, ибодат — ҳаёт тарзи, бу амаллар уларни касб этганларга на мол, на давлат бермайди, бироқ мўл-кўл молу давлат тўплашга йўл очади. Одамни маънавий жиҳатдан шундай юксалтирадики, у ўзининг моддий имкониятларидан юқори кўтарилади, негаки, унда кўзга кўринмас маънавий бойлик — илм бўлади.

21 - кун

5-15. Туш ҳам ажойиб мўъжизада. Каттакон майдонда томоша, хўрозлар авж нуқтада уришишаяпти, байроқлар ҳилпираган. Ёпиқ бинода спектакль. Хона деворларига оёқ кийимлар, бошқа сотиладиган ашёлар териб қўйилган. Томошабин кам. Актёр подшо монологини тугатиб, энг асосий гапини айтмоқчи бўлиб саҳнага қарайди, кераклн одамлар йўқ, кутиб қолади. Кўп кутади ва ... ичишни бошлашади. Хизматкор артист подшо артистга «қуй» деб тўнғиллайди. Мен кулиб юбораман... Ҳар ҳолда бир мулоҳаза — одамлар нега ичади? Ичувчилик ижтимоий иллат даражасига кўтарилган. Ичувчи ҳам биздек, сиздек одам — у дўстимиз, қариндошимиз, боринги, ўзимиз эканини инобатга олиб, бу ҳақда ҳушёр ва сергак фикр юритмоқ лозим.

Ҳайтовур, одамлар ҳаёт завқини туйиш учун ичади. «... арзир икки жаҳонга ширакайф бўлган бир онинг» деган хайёмона сатрда ҳақиқат бор. Фожеа шундаки, одамлар «ҳаёт завқи»ни бошқа жойдан топа олишавермайди, ҳатто кўп ҳам излайверишмайди. Алькоголнинг танага берадиган бир лаззати, ороми ана шу завқ бўлиб туюлади. Яна одамлар тақлид қилиб, асабийлашганда, чарчаганда, кейинчалик эса сабабсиз ичаверади. Мабодо, уларга ўша завқни берадиган, уйғотадиган бошқа машғулот тавсия қилинса, ичимликка унчалик эҳтиёж сезмасликлари мумкин.

Тасаввуримча, турмуш тарзида бундай сунъий завқланишга эҳтиёж бўлган. Аввало, улфатлар даврасида уни истеъмол қилиш урфга айланган. Шу воситада суҳбат қўр олади, одам қулфи-дили очилиб, бир-бири билан гаплашади. Кейин алькогол тажанглик (стресс)ни ёзишда ёрдам беради. У ичган кишига фавқулодда завқ-илҳом, куч, ирода (ўткинчи, бир зумлик бўлса-да) бериш қувватига эга (афсуски, бу ҳолатлар табиий қўзғалишларнинг сусайиб бориши эвазига рўй беради ва ичмаса ўша даражага етиша олмай қолади). Ичишни бошлаб, уни турмуш тарзига айлантирган одамнинг фожеаси (II босқич) эса алькоголга тобеъ бўлиб қолиш (ундан паст тушиш)дир.

Айни пайтда ичувчилар оламига юқоридан назар солиш имконига эга бўлдим. Аввало, ўзимда унга бир мисқол даражада ҳам боғланиш (ружу қўйиш, тобеълик) йўқлигига қатъий ишондим. Ҳатто тунги навбатчиликдан сўнгги чарчоқни арoқ енгиллаштиради, ичмаса уйқу келмайди, деган гаплар ҳам ёлғон экан. Ичувчилар дунёси эса кўзимга ихтиёрий жиннилар олами бўлиб кўринмоқда. Буни меъёрида, жойида, мавриди билан ўрнига қўймаса, бошқаларга жуда эриш, ноқулай туюлар экан. Ичиш ҳам маданияти билан ёқимли экан, худди пичоқ қинда қойим тургандек.

23 - кун

5-12. Оқшом вазирликдаги акахон, ҳамкасб муҳаррир билан ифторлик қилдик. Акахон менга «Рўза сизни енгибди, — деди қашқадарёликларга хос дангаллик билан, — мана, менга ҳеч бало урганн йўқ. Фақат қорин тортилиб кетди», — деди-да қўйлагининг тагини силаб қўйди. Оғиз очиш пайтида қўлини кўтарди-ю, юзига шартта фотиҳа тортишга шошилди, муҳаррир эса оғиз очиш оятини ярим овозда ихлос билан ўқирди, мен билганимча такрорлардим, сув оғизга етгач, ака изоҳ бердилар: «Мен ўқиб ётмайман, мазмунини айтаман-да, очиб қўяվераман». Тақводорлик, ибодат амалларини ҳар ким ўз имкони даражасида адо этади. Албатта, уларни маромига етказиб, адо этишга нима етсин (бу ҳолнинг савоби баландроқдир), бироқ асосийси — кишининг шу йўлга кириши бўлса керак. Мактабга қатнаган ҳамма бола ўқувчи ҳисобланади, бироқ кимнинг қандай баҳо олиши — иккинчи масала. Қуръони каримда қайта-қайта таъкидланганидек, Аллоҳ хоҳлаган кишиларинигина ҳидоят йўлига бошқаради. Елкасидан шайтон тушиб (халқ ибораси), Аллоҳни таниган зот қайсидир даражада илоҳий марҳаматга лойиқ топилган ҳисобланади, шубҳасиз.

Умуман, тақво, ибодатнинг даражасини белгилайдиган, бундай кишиларнинг ижтимоий ҳаётдаги ўрнини тайин этадиган жиддий бир омил бор: бу — жамиятнинг қиёфаси, маънавий даражаси. Агар жамиятнинг бош шиорига муттаҳамлик, алдамчилик ёзиб қўйилган бўлса, у жойда тўғриликка, ҳалолликка ўрин йўқ. Демак, исломий маданият ҳам у жойда жиловланади, тақво йўлидаги одамлар хорланиб, ҳеч ким ҳисоблашмайдиган қуйи табақага айланиб қолаверадилар.

Хуллас, беозор исломий панд-насиҳатлар билан жамиятни ўзгартириб бўладими, деган табиий савол туғилади. Жавоби қатъий — йўқ! Сиз тасаввур қилинг, жавонда китоб турибди. Уни биров ўқимаса, у нимага арзийди? Ўқиса ҳам унда ёзилганларни қўлламаса-чи? Исломий одоб ҳам худди шунақа — гўзал садаф кутичага жамланган нодир жавоҳирлар. Улардан фойдаланилсагина жавоҳирларнинг мўъжизалари намоён бўлади. Жамият тартибларида ана шундай солиҳ амалларга ўрин берилмоғи лозим.

24 - кун

5-25. Куз ниҳоятда қуруқ келди. Деярли бир томчи ҳам ёмғир ерни тўйдириб ёққани йўқ. Ўтган йил ғалла, шоли мўл бўлди, тирамода деҳқонлар бирча киштикорларини пишириб, меъёрида йиғиштириб олишди. Буни ҳам баъзи ўпкаси йўқ қаламкашлар «деҳқоннинг пешона тери»га йўйишди. (Яратган бермаса, олиб бўпсан!) Қуръонда эса бундай синоатлар, мўъжизалар Аллоҳнинг иродаси сифатида талқин этилади. Албатта, бу хулосани бутун борлиғимиз билан қувватлаймиз ва хом сут эмган бандаси шайтон васвасасига ниҳоятда мўртлигига таассуф билдирамиз. Улуғ китобда фаришта Иблиснинг саркашликлари кўп бора баён этилган. Хусусан, «Сад» сурасининг 73-85-оятларида у билан мунозара келтирилган. Энг оддий мулоҳаза билан фикр қилинса ҳам одамнинг ичида бир бузғунчи куч борлигини ҳис этиш қийин эмас. Муборак рўза кунлари хонада айланиб юрганида ички бир куч сув ичишга, мева-чевалардан татиб кўришга ундайвераді. Мен-да шунда иблиснинг қўлтиғимга жойлашиб олиб, қутқу солаётганини сезаман. «Пири йўқ одамнинг пири — шайтон» деган гап бор. Бир ёруғ аъмолга эътиқоди бўлмаган, кўнгил кулбасининг шаъми ўчган ёки бир умр ёруғлик кўрмаган одамлар-ку бутунлай шайтон измида бўладилар, шунингдек, нопок юрадиган, ҳалол-ҳаромни фарқламайдиган, ота-онаси бетайин кимсалар бутунлай шайтоннинг фуқароларидир. Бундайларнинг, ҳатто, сувни оқ деганига ҳам шубҳа билан қараш лозим.

Ҳар қандай ақлли одамни ҳам шайтон йўлдан оздириши мумкин. Бунга минглаб мисоллар бор. Бинобарин, шайтонга ёқадиган амалларга мубтало бўлган одам-ку унинг мусиқасига ўйин тушадиган раққосага ўхшайди. Мана, ичимлик истеъмол қилгандаги ҳолатни эслаб кўрайлик. Каллага шунақа хаёллар келади, тил шунақа сўзлар ишлатади, оёқ шунақа йўлларга бошлайдики, ҳушёр бўлгач, ўзимизни танимай қоламиз.

Ҳа, дунё, айниқса, Ғарб олимлари рўзанинг инсон вужудидаги ижобий таъсирини ўз тажрибалари орқали тасдиқлаб, унинг фойдасини тан олганлар, муолажа тури сифатида тавсия этганлар. Бу муборак амалнинг руҳият иқлимларини мусаффолаштиришдаги мўъжизалари ҳам бисёрдир. Қаранг, Аллоҳ бандаларига рўза тутишни ўзи учун фарз деб буюрган экан, яъни закот беришни, намоз, ҳаж — ўзингиз учун, рўзани эса менинг учун адо этинг, деб амр қилган экан. Демак, Яратган мусулмонларга ўзига аталган энг буюк неъматни раво кўрган экан. Динимизнинг устунлиги, афзаллиги ҳам шу қадарлидир.

17-35. Кўп нарсаларни башорат қилиш мумкин ва шундай қобилиятга эга кишиларнинг мўъжизаларига ишонмоқ керак. Зотан, жуда мукаммал хилқат сифатида инсонга ана шундай имконият ато этилган. Қуръони карим оятларида «Биз сизга хабар бердик», «Биз сизни огоҳлантирдик» қабилидаги эслатишлар бот-бот такрорланиб турадики, бу орқали Аллоҳ одамда олдиндан сезиш, ҳис қилиш, башорат қилиш қобилияти мавжудлигига ишора қилади.

Қадимги китобларда авлиёларнинг фазилати роса баён қилинган. Жумладан, бундай улуғ зотлар тоза наслардан туғилиши, алоҳида хос тарбия кўриши, энг асосийси, ҳаром луқма истеъмол қилмасликлари алоҳида қайд қилинган. Бир мисқол ҳаром луқма ҳам томоққа тушса, нафас (ички кечинманинг овозда акс этиши) бузилар экан. Соф, ҳалол нарса истеъмол қилинганда, мабодо ўша нодир қобилият мавжуд бўлса ҳам, киши унинг ишораларини сезмаслиги мумкин. Кирланган кўзгуда эса борлиқ ола-чалпоқ акс этади: баъзан бўладиган воқеаларнинг хабари мавҳум, тушунарсиз, ҳатто тескари тарзда намоён бўлади. Ўзим, баъзи кунларнинг буткул яхши бўлишини билганман, ишонганман. Шу куни яхши хабар эшитасиз, яхши одамларни кўрасиз, ишингиз ўнгидан келади. Худди шундай — баъзи кунлар буткул ёмон бўлади. Кайфият чатоқ, йўқ жойдан муаммо чиқиб келаверади, ишингиз юришмайди. Шунингдек, баъзи нарсаларнинг хабари олдиндан маълум бўлади. Фақат кўпинча уларни илғаш, тушуниш қийин кечади. Бу ҳолни, ўзимча, шайтонга эрк бергандан деб биламан. Юриш-туриш, турмуш тарзини ҳам ғуборлардан холи деб бўлмайди. Рамазон ойини қойим ўтказиб, шунга қаттиқ ишондимки, одам ўзини қўлга олиб тарбияласа, дунё асрорини тўла англайдиган даражадаги комилликка эришар экан. Муҳим хулосаларимдан бири ана шундай!

Ҳаким САТТОРИЙ

Назм

Ошкораман ҳар бир сўзимда

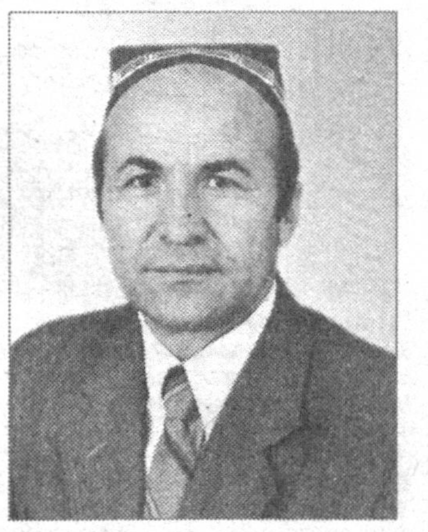

ЧОРШАМЪ

НАВОИЙНИНГ АРМОНЛАРИ

Қанча орзу қилгани билан ҳажга кетолмаган Навоий,
Аёл зотин суйгани билан ёрга етолмаган Навоий.

Буюк асарларни битса ҳам, фано мақомига етса ҳам,
Баъзан Ҳирот кўчаларидан озод ўтолмаган Навоий.

Кўнгли қолиб дунё ишидан, саройдаги кўп кечмишидан,
Бойқародек азиз дўстидан кечиб кетолмаган Навоий.

Қалби дардга тўлиб-тошганда, йиғи ҳақдан насибам дея,
Ким билади, балки тунларда ўзин тутолмаган Навоий.

Отасидан ёш етим қолиб, ўз инисини ҳибсга олиб,
Онасининг исмин ҳеч ерда бир бор битолмаган Навоий.

Қочиб кетмоқ бўлиб улусдан, кўнгли тарки ватан истаган,
Аммо дўсту ёрлар юзидан сира ўтолмаган Навоий.

Навоийни кўп ўрган Чоршамъ, шунда англаб борарсан кам-кам,
Ахир ҳамма армонларини наво этолмаган Навоий.

ОНАМ ВА ҚИШЛОҚ

Майда гаплар эзиб ташлабди жуда,
Рангларига боқиб фикр этаман.
Кўплар кўнмаса ҳам менинг раъйимга,
Онамни қишлоқдан олиб кетаман.

Ҳаёт фақат ғамдан иборат эмас,
Кўринг дейман дунё гўзал, беадоқ.
Фақат уч кунгина яшар бу ҳавас,
Кейин бошланади соғинч, қўмсамоқ.

Ҳали тонг ёришмай тор ҳовлидаги,
Тор йўлак ёқалаб юрарлар аста.
Нимадир етишмас, нимадир ортиқ,
Буни сездирмаслар, диллари хаста.

Кўзлари йўл кўра бошлаган сари,
"Қишлоқ"лаб қоларлар тортганча мулзам.
Маъюс қароқларда маъни ўқийман:
"Мени ташлаб келгин қишлоққа, болам!"

О, она, Онажон, дарёи азим,
Сизга монанд эрур фақат шу диёр.
Узиб бўлмас экан фарзандлик қарзин,
Фақат имкон бордир, фақат истак бор.

Бу — бир маҳкумликми, бу бир толеми,
Англаб етолмайин тўкилар жолам.
Қишлоқ яшай олар онамсиз балки,
Аммо яшолмаслар қишлоқсиз онам.

* * *

Ошкораман ҳар бир сўзимда,
Билолмасман аврашни, нетай.
Айтмаганим аён кўзимда,
Ўзинг тушун, садағанг кетай.

Ҳаёт ўзи шунақа сирли,
Ақл билан англай олмассан.
Англаганим шуки дунёда,
Яшолмадим бир кун севмасдан.

Бу телба дил, бу телба хаёл,
Бошлайверар адоқсиз йўлга.
Эргашаман ортидан беҳол,
Йўлиқаман яна бир кўйга.

Яна ўша савдо, муаммо,
Енголмасман эски қусурни.
Агарки сен севмасанг, илло,
Қабул айла мендан узрни.

Нима қилай, ёнмоқда юрак,
Ёғилмоқда ҳақли сўроғи.
Жавоб бера олмасам демак,
Сени севиб қолибман чоғи.

* * *

Ҳислар ҳам эскириб қолибди,
Қизлар ҳам қарибди бинойи.
Юракка бир армон солибди:
Севолсак севайлик киройи.

Умрда оз ёрқин хотира,
Қолгани шунчаки ҳавойи.
То тирик эканмиз дунёда,
Яшасак яшайлик киройи.

Даргоҳи очиқдир тангримнинг,
Бир ният тилайман илойи.
Бугунми, эртами, қай маҳал,
Ўлсак ҳам ўлайлик киройи.

* * *

Шу азиз тупроқни тинглагим келар,
Шу лобар гулларни қучгим бор яна.
Руҳимда ҳайбатли бир шуур кезар:
Яшаш қандай яхши она-Ватанда!

Нақшбанд суйгандай суйиб бу юртни,
Шўрхокин айласак бўстон, чаманга.
Энг оғир дамда ҳам кўкракни кериб,
Яшаш қандай яхши она-Ватанда!

Кетмоқ-ку ҳамманинг бошида бор гап,
Ўралиб ётсак ҳам оппоқ кафанга.
Лабда қолиб кетган кулгулар билан,
Яшаш қандай яхши она-Ватанда!

АРАЗЛИКДА

Қандай яхши — биз учрашмаймиз,
Учрашади пойи қадамлар.
Қўшни дала, қўшни чайлада,
Аён бўлар қувонч, аламлар.

Қандай яхши — биз юзлашмаймиз,
Юзлашади ташна вужудлар.
Яқин келиб қолсак мабодо,
Гуп-гуп ура бошлар умидлар.

Қандай яхши — биз сўзлашмаймиз,
Сўзлашади зимдан нигоҳлар.
Севги сиру асрорларидан,
Дилни этиб борар огоҳлар.

Қандай яхши — биз хушлашмаймиз,
Хушлашади ширин армонлар.
Кетгимиз йўқ қишлоққа, демак,
Ўлган эмас аҳди-паймонлар.

Қандай яхши!

Ҳажвия

Марк ТВЕН

"Мудҳиш" хато

Бу воқеа бир неча йил аввал рўй берган эди. Узоқ саёҳатдан Саламанкага — Нью-Йоркка қайтаётган эдим. Ярим йўлда поездни алмаштиришга тўғри келди. Табиийки, поезд учун чипта олиш керак. Олдинма-кетин кетаётган ҳамроҳимга ҳам қарамай, оёқни қўлга олиб кассага чопдим. Бекатга келганимда, у ер чипта олиш учун навбатда турган йўловчилар билан тўла эди. Бекатнинг ички зали кутувчилар билан шу даражада тирбанд эдики, игна ташласангиз ерга тушмагудек. Кассаларидан бирида ўтирган ёшгина ходимдан ухлаб кетиладиган вагонга учун чипта сўрадим. У чипта қолмаганини айтди. Ноилож, кейинги касса туйнугига бош суқдим. Юз қиёфасини айтмаганда, кийими олдинги ходимга қуйиб қўйгандек ўхшаш хизматчидан поезднинг бирор бурчагидан бўлса ҳам жой топиб беришини илтимос қилдим. У мурожаатчилар келаверганидан безор бўлиб турган эканми, "Йўқ, умуман, имкони йўқ. Вагонлар тўлиб тошиб кетди. Мени бошқа безовта қилманг", деди-ю, юзини четга бурди. Ходимнинг бу тахлит муомаласидан кўнглим қаттиқ оғриди. Бўлмади, охири, ёнимда келаётган ҳамроҳимга юрагимдагини тўкиб солмоқчи бўлдим. Бироқ "Эҳ, булар менинг ким эканимни билишганида эди", деб сўз бошлашим билан у гапимни бўлди: «Беҳуда гапларни қўйсанг-чи. Нима, агар уларга шахсан Марк Твеннинг ўзи илтимос билан келганини билишса, бирорта ҳам бўш ўрин қолмаган поезддан жой топиб беришармиди? Шундай демоқчимисан?» Шеригимнинг бу сўзлари шаштимни пасайтирди. Худди шу пайтда бироз аввалроқ кўнглимни чўктирган бекат ходими менга тикилиб турганини сезиб қолдим. Негадир унинг қиёфаси бирданига ўзгариб кетгандай бўлди. Ҳаяжонга тушгани шундоққина юзидан билиниб турган хизматчи мени кўрсатганча ёнида турган нозирга алланималарни шивирлар эди. Суҳбат мен ҳақимда кетаётганини ҳис қилдим. Бир лаҳзалик шивир-шивирдан сўнг хизматчи аста ёнимизга келди ва тавозеъ билан: «Сизларга ёрдамим керак эмасми? Чамамда, ухлаб кетиш учун купе сўраётган эдингиз шекилли», деб сўради. Тўтиқушдек «йўқ, йўқ» деган сўзни қайтараётган нозирнинг бир зумда «мулойим мушук» бўлиб қолиши мени унчалик таажжубга солмади.

— Ҳа, шундай. Агар илтимосимизни бажарсангиз, сиздан ғоят миннатдор бўлар эдик.

— Албатта, сизга энг яхши купелардан бирини берамиз. Қани, Том, тезда жанобларнинг жомадонларини купега элт!

Ортидан эргашдик. Ниятим амалга ошаётганидан хурсанд эдим, кетимдан келаётган шеригимга "аҳволинг қалай" дегандай қараб қўйишни ҳам унутмадим. Унга бир-икки оғиз гап айтмоқчи бўлдим-у, фикримдан қайтдим.

Бизга ғоят кенг ва шинам купе беришди. Юкларимизни жойлаштиргач, ясама табассум билан буйруғимизни кутаётган хизматчидан "Озроқ иссиқ сув топиш имкони борми?" деб сўрадим.

— Ҳа, жаноб. Сувни бир зумда ўзим келтириб бераман, — деди у ҳозиржавоблик билан.

— Яхши. Ҳозир эса менга лампа келтирсангиз ва уни китоб ўқишга қулай бўлиши учун ётоғимнинг бош томонига ўрнатиб берсангиз.

— Хўп бўлади, жаноб. Сизга шундай ёруғ чироқ келтириб берайки, хонангизни худди қуёшдай ёритиб юборсин. Яна бирор юмуш чиқиб қолса, бемалол айтишингиз мумкин. Бутун темир йўл ходимлари сизнинг хизматингизда.

Шундай деди-ю, хизматчи ғойиб бўлди. Мен эса шодлигимни яшира олмай ҳамроҳимга сўз қотдим:

— Энди нима дейсан? Улар Марк Твен эканимни билганларидан кейин қандай ўзгариб қолишди. Кўрдингми, айтганимдай бўлиб чиқди.

Ҳамроҳим эса мум тишлагандай индамай тураверди. Гапим тугар-тугамас, эшикдан хизматчининг қувноқ қиёфаси кўринди.

— Эҳ, жаноб, сизга диққат билан қарадим-у, ким эканлигингизни билиб қолдим. Ўша пайтдаги аҳволимни кўрсангиз эди. "Нега илгарироқ билмадим?" деб ўзимни қаттиқ койидим. Маъзур тутасиз, жаноб.

Унинг бу илтифотли сўзлари хурсандчилигимга хурсандчилик қўшди.

— Хўш, мен ким эканман? — сўрадим ундан мамнун қиёфада.

— Нью-Йорк мэри жаноб МакКлелланссиз — деди у сиполик билан. Сўнг аста хонадан сирғалиб чиқиб кетди...

С. САЛИМ таржимаси

Voice of America

Америка овози

www. voanews. com/uzbek

- *Дунё хабарлари*
- *Америка ҳаётидан лавҳалар*
- *Қўшма Штатлар сиёсати, иқтисоди, маданияти ва маърифатининг турли қирраларини акс эттирган маълумотлар*
- *Америка ва дунё жамоатчилигини боғловчи қадриятлар*
- *АҚШ ва Марказий Осиё муносабатлари*
- *Вашингтон-Тошкент алоқалари*
- *Демократия ва инсон ҳуқуқлари борасидаги жараёнлар*
- *Терроризмга қарши кураш босқичлари*
- *Дунёдаги долзарб воқеаларга Вашингтондан назар*

Буларнинг ҳаммаси "Америка овози" радиосининг ўзбек тилида ҳавога узатиладиган дастурларида

Эшиттиришларимиз ҳар куни алоҳида-алоҳида дастурлар ҳолида Тошкент вақти билан 17.30-18.00 ва 20.00-20.30 оралиғида эфирга узатилади.

«Америка овози»

радиосини қисқа тўлқин — УКВ 17.30-18.00 да 15470, 17555, 17730 kHzда 19 ва 16 метрларда; 20.00-20.30 да 7295, 9745, 15255 kHzда 41, 31 ва 19, шунингдек, Душанбе атрофида ўрта тўлқин 1143 килогерцда ва Ўш минтақасида FM 103,2 метрларда тинглаш мумкин.

VOA

МУРОЖААТ УЧУН
VOA UZBEK SERVICE Independence Avenue SW, Room # 2141, Washington, DC 20237, USA
Tel: (202)6197566, (202)6190368, fax: (202)2603498, (202)6190368
uzbek@voanews.com

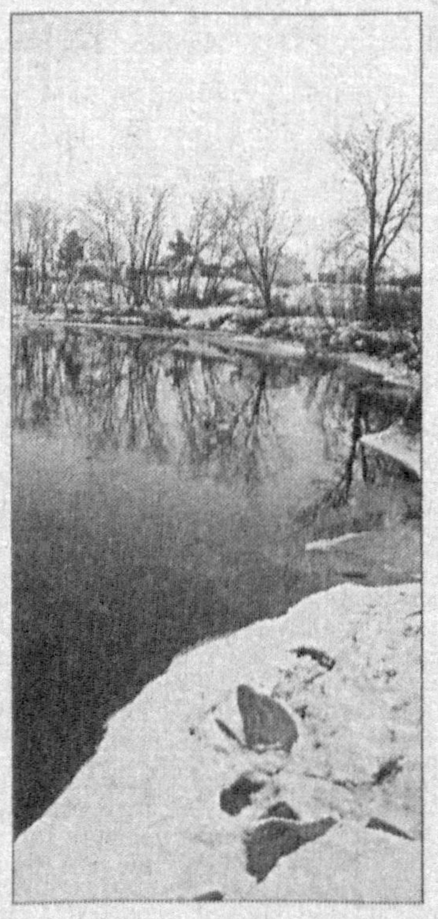

Сукунат...

Ўзингни англаб ет!
Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: **Исмат ХУДОЁРОВ**

Таҳрир ҳайъати: **Турсунали АКБАРОВ, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР**

«Hurriyat» kompyuter markazida Elyor UBAYDULLAYEV tomonidan sahifalandi.

Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 41-52-72, 144-25-06.

Индекс:
Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: **Собиржон ЁҚУБОВ**

® — тижорат белгиси.

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 0063
Т: 2492

Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.